

Šiame numery

Antrasis baltų dramos antologijos gimimas.
Liudvikas Rėza lietuvių kultūros istorijoje.
Poezija iš Sibiro tremties bloknoto.
Sibiro tremtinių laišakai, nuotraukos, atsiminimai.
Partizaninis karas romano puslapiuose.
Muzikinis savaitgalis Chicagoje.
Velnio tuzino sezonas.
Ar aprępta, kiek užsimota?

Kertinė paraštė

Antrasis baltų dramos antologijos gimimas

Prieš metus "Draugo" skiltyse buvo pranešta apie šimtą išsiančių baltų dramos antologiją anglų kalba. "Confrontations with Tyranny" (Akistatų su tiranija) būtų buvusi pirmoji kregždė. Leidėjas, Southern Illinois University Press, tikėjosi veiksmingos Amerikos lietuvių, latvių bei estų paramos ir žadėjo tokias antologijas įvairiomis temomis leisti reguliariai.

Mums besidžiaugiant tokiu ypatingu laimėjimu ir prisiveržimu, antologijos reikalai pabūro. Išankstinių užsakymų iš Amerikos baltų atėjo daug mažiau, negu tikėtasi. Lietuviai, deja, vilkosi toli užpakaly, atsilikę nuo latvių ir estų. Prisidėjo dar asmeninių bei politinių problemų, ir leidėjas nutarė antologijos projektą palaidoti.

Bet "Akistatų su tiranija" istorija nesibaigė laidotuviu gaida. Atrodo, kad dangiškos galybės saugo ne tik kūdikius bei girtuoklius, bet ir mūsų leuosius tautiečius. Antologijos redaktoriaus dr. Alfredo Straumano pastangų dėka, atsirado naujas leidėjas — Waveland Press. Illinois valstybėje. Naujasis leidėjas irgi žada leisti visą seriją tokių antologijų. Nėgana to, Waveland Press paskyrė dr. Straumanį "etninės literatūros" patarėju. Taigi, atsiveria galimybės ir kitokioms baltiškomis knygoms anglų kalba.

Jei mes, Amerikos lietuviai, praleisim ir šią antrąją progą pro pirštus, reikės iš gėdos ištįti į žemę. Kaip dažnai mes nusiskundžiam, kad mumis ir Lietuvos reikalu niekas nesidomi, net kumščiu pagrūdom, užpykę, į tą mums abejingą svetimą sieną, o kai mums ištiesiama draugiška paramos ranka, mes užmingam arba nuduodam jos nematantys.

Tad, ilgai nekalbėję, išdėkime amerikiečiams, latviams ir estams, kad mes tikrai esame kultūringa, knygą mylinti ir savo kultūrą garsinanti tauta! Bemažant:

1. Užsakykime antologiją "Confrontations with Tyranny" iš anksto. Tai bus stambus tomas su šešiais dramų veikalais — A. Landsbergio "Penkiais stiprais turtais aikštėje", A. Skėmos "Pabudimu", bei Gunaro Priedės, Martinso Živertso, Enn Vete-maa ir Paul — Erik Rummo pjesėmis — ir su išsamiais įvadiniais essays. Užsakyti iki 1976 m. gruodžio 31 d., antologija kainuos 12.00 dol., vėliau — 15.00 dol. Čekius (ar Bank Americard, Master charge užsakymus) siųsti šiuo adresu: Waveland Press, Inc., P.O. Box 400, Prospect Heights, Illinois 60070.

2. Įtikinkime savo apylinkės viešąsias ir mokyklinės bibliotekas, kad jų pareiga šią antologiją užsakyti. Šiais jubiliejiniais JAV metais bibliotekoms būtina supažindinti savo skaitytojus su baltų kultūra! Užsakymo lapelių galima gauti "Draugo" redakcijoje arba iš antologijos redaktoriaus, kurio adresas: Dr. A. Straumanis, Theater Dept., Southern Illinois University, Carbondale, Illinois.

3. Užsakykime naująją antologiją savo giminėms, draugams ir pažįstamiems švenčių progai, bei Amerikos politikams ir kultūrininkams visomis progomis.

4. Teprisidėda ir mūsų piniginiai fondai prie šio projekto solidžia suma.

Jei mūsų bendros pastangos pavyks, po metų išvysime jau ir antrąją antologijos tomą, apimančią dramų veikalus tautosakėmis temomis. Tad vyrai, moterys, į prasmingą talką!

LIUDVIKAS RĖZA MŪSŲ KULTŪROS ISTORIJOJE

200 metų gimimo sukaktį minint

VINCAS MACIONAS

Daug metų prabėgo nuo tų laikų, kada gyveno ir rašė Liudas Rėza. Daug kas iki neatpažįstamumo pasikeitė. Kitokios dabar pažiūros į įvairius gyvenimo klausimus; kitokie visuomeniniai reikalai; kitokios tautinės ir valstybinės problemos. Ir pagalvojti: tegul sau istorikai, jei tai jiems taip patinka, kapstosi praeityje. Mums ji nebeaktuali, neįdomi, tad ir nesvarbi. Bet štai apskrauni knygų šuonimis ir imi gilintis į senus laikus. Nustembi, kiek daug buvo ir tada minčių, kurios mus ligi šiol tebekvaršina; kiek daug siekimų, kurie ir dabar mus žadina; kiek daug troškimų, kurie ir šiandien mus degina. Ir staiga pajunti, kaip tolimoji praeitis priartėja, darosi sava.

Savo kantatoje "Mažajai Lietuvai" Adomas Jakštas pakiliai eiliavo: "Lietuvą kurdamas Dievas, / Josios puslaid nedalino". Nuo senų senovės prūsų, lietuvių ir kitos aiškių gentys prisiglaudė Pabaltijyje, kuris tada viena, sunkiai įžengiama giria niukojo. —

O giriose su laumėm raganom, Vilkolakiais, undinėm ir smakais, Seneliai tasyk šventą ugnį degino; Kvepėjo laime ir sakais. (J. Aistis)

Deja, ta laimingoji idilė buvo šiurkščiai nutraukta:

Ir niekieno nebeužklystami, Ilgai gyveno taip vieni vieni, Kol neatėjo vyrai nepažįstami, Kordais ir kryžium nešini.

Kietas vokiečio kardas nukariavo prūsų, taip pat pavergė lietuvių tautos dalį, kuri ilgai gavo Mažosios Lietuvos vardą.

Nors ji ir buvo atkirsta nuo viso tautos kūno, betgi jos kultūriniai

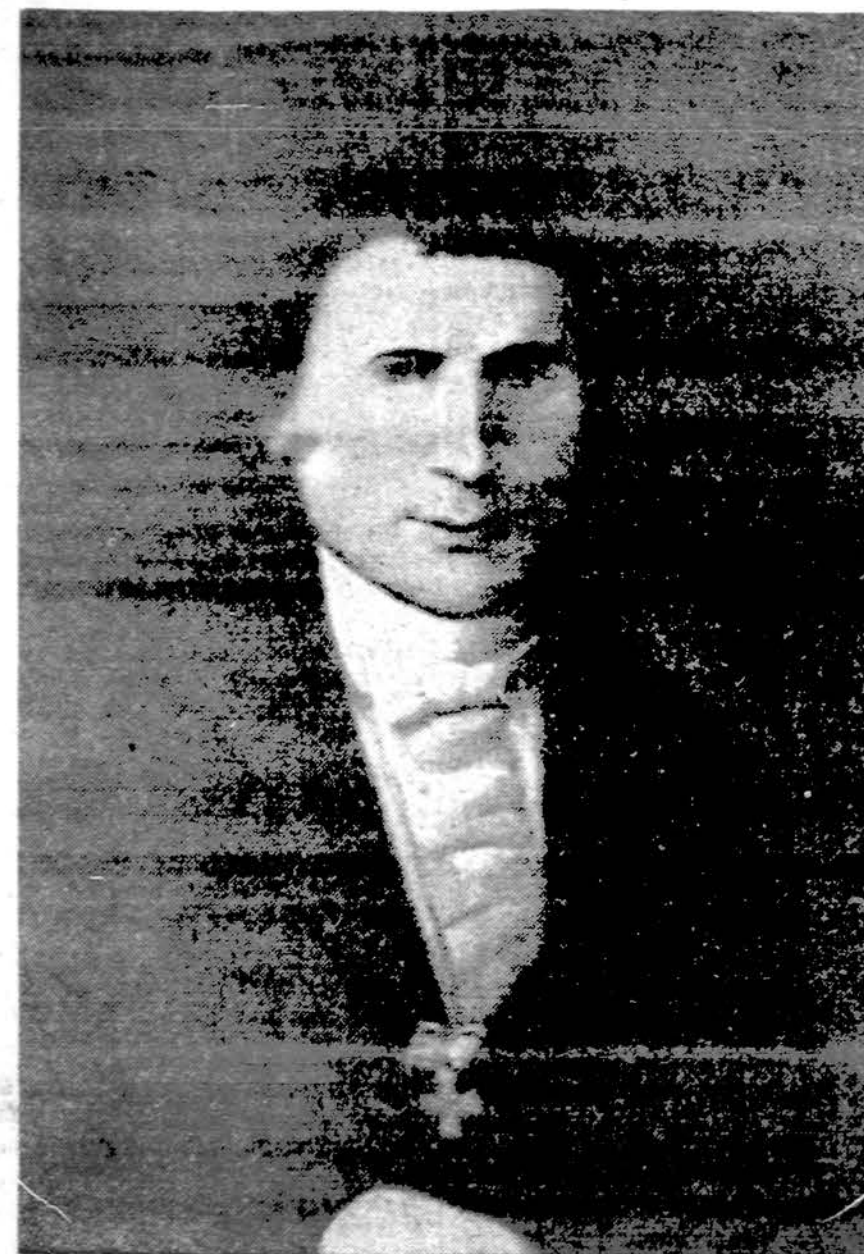
ryšiai anaipol nenutrūko. Štai pirmoji lietuviška knyga buvo išspausdinta Karaliaučiuje iš Didžiosios Lietuvos Mažonjūnų atsikėlusio Martyno Mažvydo. Ir žymiai vėliau, beveik po pusketvirtą šimto metų, pirmasis tautinės minties laikraštis "Aušra" vargu ar būtų galėjęs patogiai išleisti Ragainėje ir Tilžėje, jei nebūtų atėję talkon Mažosios Lietuvos vyrai Jurgis Mikšas ir Martynas Jankus.

Zvelgiant į Mažosios Lietuvos įnašą bendrojo lietuvių kultūrai, itin išskyla keturi vardai, po vieną šimtmečiui: XVI-XVII amžių sankryžoje Jonas Brekūnas, XVIII amž. Kristijonas Donelaitis, XIX amž. pradžioje Liudas Rėza, XX amž. Vydūnas. Šiame kaip tik ir minimame vieno iš tų keturių Mažosios Lietuvos didžiųjų, Liudo Rėzos, 200-sias gimimo metines.

Gimė Rėza 1776 m. sausio mėn. 9 d. viename iš gražiausių Lietuvos kampelių, Kuršių nerijoje, kuri seniau buvome įpratę vadinti Kuršių Neringa. Našlaičiu patioje vaikystėje tapusio Liuduko laukė eilinis neturtingo nerijos žvejo gyvenimas. Būtų sau begaudes plekšnes bei ungurius ir savo daina (žr. L. Rėza, "Lietuvių liaudies dainos", I, 1958, p. 111) skardėnes ramiais pavakariais nutilusias marias:

Išbėg išbėgo Iš Rusnės kiemo Du jaunu žvejytėliu. Jie leido leido Plonus tinklelius Padumo vidurėly.

Jo paties vardas būtų buvęs žinomas tik artimiesiems kaimynams, o ilgai visiškai visai išnykęs, panašiai

Liudvikas Gediminas Martynas Rėza (1776 — 1840)

kaip lekiančio kopų smėlio buvo užpustytas jo gimtasis Karvaičių kaimas. Rėzos gyvenimo aplinkybės betgi taip susidėstė, kad jis galėjo atvykti Karaliaučiu ir ne tik baigti universitetą (čia studijavo teologiją), bet ilgai dargi tapti jo žinomu ir gerbiamu profesorium, kelis kartus net jo prorektorium, arba faktiniu rektorium, nes nominaliu rektorium buvo laikomas pats Prūsų sosto įpėdinis.

Štai tos palankios sąlygos (žinoma jo paties triūsų pasektos) leido Rėzai didžiai nusipelninti lietuvių kultūrai, kad ir dabar jo vardą su pagarba tebėsime.

Nevartokime germanizmų

Pagrindinė lietuviško kultūrinio reikšmės sritis buvo tada raštija, kuri dėl ano meto aplinkybių buvo beveik šimtinai religinio (bažnytinio) pobūdžio. Lietuviškos knygos Mažonoje Lietuvoje buvo paprastos, leidžiamos valdžios lešomis, o jų buvo šykštakai skiriama. Z. Blotnas jau 1600 m. skundėsi, kad "lietuviškame liešvyje nūn taipogi daug surašyta turime, tikta tik tiek, bereik jį drukavodint nepagalim". Todėl rūpintis, kad išleidyamos lietuviškos knygos būtų kuo geriau parengtos. Išitos kunigų komisijos peržiūrėjo ir tikrino biblijos vertimus, giesmynus ir kitas knygas. Nenuostabu, kad jos kalbiniu atžvilgiu toli viršijo Didžiosios Lietuvos leidinius, kad šviesioji Daugos ir Sirvydo gaidynė buvo čia jau seniai praėjusi. Simanas Stanevičius apgailestaudamas ir ne be tam tikro suprantamo pavydo konstatavo: "Juk ligšioliai taip destis [dedasi] ir su visais lietuviškais raštais, jog tie, kurie Karaliaučiuje, Tilžėje, Klaipėdoje ir Gumbinėje išėina, toli geresni yra, nekaip mūsų maldų arba giesmių knygos, Vilniuje spaudžiamos. Anie prilygt sodnams, kur medžiai ranka žmogaus po tiesuma ir patogiai susodinti yra: o šios tolygios yr miš- užpustytas jo gimtasis Karvaičių kaimas. Rėzos gyvenimo aplinkybės betgi taip susidėstė, kad jis galėjo atvykti Karaliaučiu ir ne tik baigti universitetą (čia studijavo teologiją), bet ilgai dargi tapti jo žinomu ir gerbiamu profesorium, kelis kartus net jo prorektorium, arba faktiniu rektorium, nes nominaliu rektorium buvo laikomas pats Prūsų sosto įpėdinis.

Štai tos palankios sąlygos (žinoma jo paties triūsų pasektos) leido Rėzai didžiai nusipelninti lietuvių kultūrai, kad ir dabar jo vardą su pagarba tebėsime.

Išgarsėjęs lietuvių kalbos žinovas, Rėza buvo paskirtas lietuvių seminaro prie Karaliaučiaus universiteto vedėju. Jis labai rūpinosi nauju lietuvišku biblijos leidimu, ir jam vadovaujant buvo išspausdinti jų net du: 1816 m. ir 1824 m. Rėza taip pat išleido tuos abu vertimus lietuviškai "Filologines — kritines pastabas" (1816 ir 1824), kur su nemaža erudicija, pasiremdamas įvairiomis kalbomis (jų tarpe hebrajų), nagrinėjo vertimo tikslumą, o taip pat davė vertingų svarstymų apie vertimų lietuviškąją kalbą, pasisakydamas prieš įvairias žodyno ir sintaksės svietnybes, ypač prieš germanizmus. Sakysime vietoje "er-cikio", kuris esąs germanizmas, reikiama vartoti tikrą lietuvišką žodį "kunigaikštis". Vietoje "šlektok" (vokiškai schlachten: skersti, piau-ti) reikia rašyti "papiuk". "Lietuvių kalba, — rašė Rėza, — yra tokia turtinga kasdienio gyvenimo žodžių ir tokia tinkama net aukštesniems, mokslininkams posakiams, kad jai nėra reikalo ieškotis priebe-gos svetimosiose kalbose". Pasakymas "ant vakto būdami" tesąs supran-tamas tik puslietuviams vokiečių pastenye, tad jo vietoje reikia tik-rai lietuviškai pasakyti "ant sargos pastatyti". Rėzai neaišku, kodėl ra-šoma "nūnai" (vokiškai nun), jei turime grynai lietuvišką "dabar".

Kam vartoti svetimą žodį "kordina", jei yra savas ir taurus žodis "vaini-kas". Lietuvių žvejų kalbai nesąs įprastas pasakymas "irkiš j gilumą"; pamario ir pajūrio žvejai šiuo atve-ju pasakytų "aukštyn bėgti ant marių". Vietoje vokiško "kryginin-ko" jau J. Bertkūnas turėjęs tikrai lietuvišką "karlauninką".

Brekūną Rėza didžiai vertino ir apie jį savo "Lietuvių biblijos isto-rijoje" (1816) taip rašė: "...jis nėra vergiškas sekėjas, bet atsižvelgia į lietuvių kalbos dvasią, nenutolda-mas nuo originalo. Kita reikšminga šio [t.y. Brekūno] vertimo ypatybė yra lietuviškas išraiškos grynumas. Autorių galima pagirti, kad jis iš- vengė gausių germanizmų, kurie nuo XVIII amžiaus įsimašė į mū- sų kalbą ir kurių pilnas yra taip pat spausdintas vertimas". Tad, anot Rėzos, senajam rankraštiniam Brekūno vertimui "reiktų daugeliu žvilgių pripažinti pirmenybę prieš vėlesnį vertimą, išspausdintą 1735 m."

Iš tų pacituotų kelių giriamų- jų žodžių matyti, kas ir pačiam Rėzai buvo svarbu, leidžiant naują biblijos vertimą: nevartokime ger-manizmų! Rėzos įnašas lietuvių rašomosios kalbos ugdyman yra svarus.

"Metų" krikštaitė

Rėzai rūpėjo ne tik religinė lietu- vių raštija. Jis pats buvo poetas, išleisęs dvi savo vokiškos poezijos knygeles (Prutena, 1809 ir 1825), skelbęs kai kuriuos eilėraščius dar ir periodikoje, o lietuviškojo semi- naro šimtametę sukaktį paminėjo lietuvišku hegzametru "Šimtus jau metus saulelė tekėjo ir leidos".

Gerai žinojo Rėza ir apie Done- laičio hegzametrus, kurie nuorašais sklido Mažosios Lietuvos kunigų tarpe. Suprasdamas didelę Donelai- čio poezijos vertę, Rėza ryžos ją iš- spausdinti drauge su vokišku ver- timu. Tai ir padarė 1818 m., kiek patrupindamas Donelaičio tekstą ir duodamas jam "Metų" (Das Jahr) antraštę, kuri tuo pat ir pri- gijo. Taigi Rėza buvo ne tik pirma- sis Donelaičio veikalo leidėjas, bet drauge ir jo krikšto tėvas. Beje, jis ir sulotvinąjį autoriaus pavardę (Donalitis) atlietuvinio į Donalietį (dabar rašome: Donelaitis), susi- laukdamas iš naują Donelaičio raš- tų leidimą (1869) parengusio Ka- raliaučiaus univ. prof. G.H.F. Nes- selmanno priekaišto, kad dėl savo susižavėjimo lietuviškumu (aus ein- ner gewissen Schwärmerei fuer Li- tauertum) savavališkai iškreipęs paties autoriaus vartojatą pavardę, kad ji lietuviškai skambėtų.

Ivadiname žodyje Rėza aukštino Donelaičio veikalą: "Jei ir negalima šio poetinio lietuvių mūzos kūrinio lyginti su Homero, Vergilijaus ir Horacijaus šedevrais, turėjusiais po- veiklo pasaulio kultūrai, tai jį drą- siai galima priskirti prie neoklasiki- nės literatūros paminklų — slavų, germanų, keltų tautų originalinių kūrinių, turinčių pastovios reikš- mės toms tautoms. Itin pabrėžė Rėza Donelaičio originalumą: "Juo labiau mūsų poetu reikia stebėtis, kad jis, neturėdamas jokio pavyzdžio, vien savo talento jėga tegalėjo iš- kilti ir pats turėjo prasiskinti sau ke- lią". Atkreipė Rėza dėmesį ir į Do- nelaičio eilivado tobulumą: "Grai- kiškoji hegzametrinė eilėdara yra vienintelis svetimas varžtas, kurį poetas uždėjo savo kūriniai. Bet ka- dangi joje poetas jaučiasi laisvas ir nevaržomas, tai jį tapo jo rankose

(Nubalta 12 psl.)

Po tokiomis Kuršių nerijos kopomis buvo palaidotas gimtasis Liudviko Rėzos kaimas Karvaičiai. Nuotr. J. Baltruška

LIUDVIKAS RĖZA MŪSŲ KULTŪROS ISTORIJOJE

(Atkelta iš 1 psl.)

tarytum gėlių juosta, kuria jis grakščiai apjuosė lietuviškąją istoriją. [...] Tur būt, jokia iš naujų Europos kalbų negalima taip tobulai atkurti hegzametro bei kitų grafiškos eilėdaros formų, kaip lietuvių kalba. [...] Pastebima, kad Donelaičio pirmasis pabandė įvesti hegzametą į lietuvių poeziją ir kad, Klopstockui dar nesukūrus savo „Mesados“, mūsų lietuvis jau labai sėkmingai rašė šia eilėdara.

Lietuviams Donelaičio veikalas turįs išskirtinę vertę „ir tuo, kad tai nesenantis kalbos paminklas“. Donelaičio „stebina kalbos žinovus išraiškos dailumu, jėga ir žodžiumu [Zierlichkeit, Kraft und Wortfülle]. [...] Jo kalba išsileja galin-gu srautu, kurio nesulaiko jokia šiurkšti elizija, joks nelankstus žodis, ir nejuokiamas pagauna skaitytoją. [...] Viskas grynai lietuviškai mąstyta ir išreikšta, taip kad žinovu lieka tik džiaugtis. Autoriui labai sekasi kurti naujus žodžius ir posikius, kuriais jis praturtina kalbą. Jo išraiška todėl kur kas turtin-gesnė už esamų žodžių kalbos lo-bį; iš jo turės labai daug naudos leksikografiniai ir gramatikai“.

Rėzos įvadas, kaip galėjome įsi-tikinti iš kelių pateiktų ištraukų, nebuvo tik įprastinis skaitytojo su-pažindinimas su jam ligi tol gal net negirdėtu autorium, bet drauge ir patriotinė propaganda už lietuvių ra-šytoją. Rėza ne toks, kaip vėlesnįjį Donelaičio raštų leidėjas A. Schlei-cheris ir G. Nesselmannas, kuriems rūpėjo (gal net terūpėjo) moksliniai kalbotyros dalykai. Rėzos intencijas rodo baigiamieji įvado žodžiai: „Te-prima į [t.y. Donelaičio veikalą] žinovai tėvynės atlaidžiai, Lietuvos draugai palankiai, o mokslo pasau-lis, kaip pirmąjį lietuvių tautinio poeto bandymą, teisingai įvertinda-mas“.

Galėjo pasidžiaugti Rėza, nes jo leidinys susilaukė nemažo atgarsio. Rėza įvedė Donelaičių lietuvių lite-ratūrą. Jo raštai buvo ne kartą lei-džiami, ištraukomis perspausdi-nami, į įvairias kalbas verčiami, kal-binių ir literatūrinių atžvilgiu na-grinėjami ir labai palankiai vertina-mi. Iš daugelio pacituosime ru-sų kalbininką A. Aleksandrova, ku-ris savo disertacijoje apie Donelai-čio kalbą (1886) tvirtino: „Jei Do-nelaitis būtų savo kūrinis rašęs viena iš kultūrinių kalbų, jis bū-tų visų pripažintas didžiųjų dai-nių eilėje vienu iš pirmųjų“. Rėza būtų mielai pasirašęs po tais žo-džiais.

Jaunieji Didžiosios Lietuvos lite-ratai Rėzos leidinį sutiko tiesiog en-tuziastiškai. Vilniaus universiteto studentas S. Daukantas džiugavo: „Gražumas ir dailumas kalbos lie-tuvių žemaičių rodo aiškiai, jog ana [...] taip išdailinta yra buvusi ki-tą kartą, jog šiandien dar, kas turį protą ir aukso plunksną Homero ar Vergilijaus [Omero ar Virgilijus], tas sakau, ką norėdamas, tą gali gud-riai gudresniai rašyti toj kalboj. Tą teisybę pagirtas dainius Donelaitis darodė savo garbingoj dainoj Me-tų laikai“. Panašiai rašė ir S. Sta-nevičius, perspausdindamas Don-eelaičio pasakėčias (1829), kurias Rė-za buvo paskelbęs drauge su Ezopo pasakėčių vertimu (1824).

Rėzos išleistas Donelaitis iš karto nustelbė kitus, tegu ir mažes-nio talento, lietuvių rašytojus. Net-gi jau XIX amžiui artėjant į pabaigą, Parplis (Jurgis Mikšas) dar gudėsi „Aušroje“ (1883, Nr. 6, p. 181 — 182): „Prūsų Lietuvoj yra klaidin-ga žinia išsiplatinusi ir vokiškuose raštuose, ypačiai konversacijos žo-dyнуose (enciklopedijose), priim-ta, jog lietuviai neturį nei jo-kios rašiliaus, arba literatūros, ir jog mūsų vienintelis dainininkas esąs Donelaitis. Nesuprantame, iš kur didžioji nežinia tame dalyke ga-lėjo atsirasti. Mes turim šauną skaidrių giesminių ir dainininkų“.

Donelaičio populiarumas nuo Rė-zos laikų neabejojė. Mažonis, 1923 IX 23 d. pradėdamas universi-

tete skaityti lietuvių literatūros kursą, šiaip kalbėjo: „Kaip Italijoje Dante, taip mūsų Donelaitis ne tik pradeda literatūrą, bet iškart užima joje labai žymią vietą, gal net žymiausią iki šiolie vietą“ (Naujoji Romuva, 1932, Nr. 39, p. 818). Donelaičio „Metai“ — vienas iš daugiausia leidimų susilaukusių lietuvių literatūros veikalų.

Dainų skrynelė

Lapniausiai betgi išgarsėjo Rėza ne dviem biblijos leidimais ir ne Donelaičiu, o dainomis. Domėjima-sis liaudies poezija buvo tada paga-vęs visą Europą. Visur buvo leidžia-mi liaudies dainų rinkiniai, iš ku-rių itin buvo žinomas Herderio lei-dinys, po jo mirties pavadintas „Tautų balsais dainose“ (Stimmen der Völker in Liedern). Rousseau, Herderio ir kt. idėjų įtakoje nuolat buvo pabrėžiama dirbtinumo (civi-lizacijos) ir natūralumo (gamtos) priešprieša. Literatūroje anemiškai ir nusibostančiai knyginei poezijai buvo priešpastatoma pilna gyvybės, poetikos taisyklių taisyklėlių nesu-varžyta ir laisvai nuosirdų jausmą išliejanti liaudies daina. Anot Her-derio, „lietuvi mergina, atsisveikin-dama su viskuo iš savo namų, yra didesnė poetė už juokingą fabrikuo-tą kokios atsisveikinimo kalbos“.

Ta lietuviškas nutokas daina jau G.E. Lessingas buvo susižavėjęs, aptikęs ją P. Ruigio knygoje, kuris ten be-gi atspirsinėjo skaitytoją: „Neder-tum man dėti tokius niekniekius, jei nebūtų žinoma, kad daug kalbos ypatybių galima patirti iš tokių dainų“. Ir didysis Donelaitis taip pat dar niekino dainas. Bet laikai pasikeitė, ir Rėza jau buvo entu-ziastiškas lietuvių dainų grožio skelbėjas. Jis net ištaisė Donelai-čio šiurkštų pasisakymą apie dainas. Palmadūsis Tolminkiemio klebonas piktinosi įsikausūsiais būrais, kurie

Poterių, kaip krikščionims reik, skaityt užsimiršo
Ir kaip kiauless almono (tik gėda sakyti)

Kiauless dainas dainuot ir žviagt užsimanė

Rėzai tai buvo tiesiog neleistinas piktžodžiavimas, ir jis visai išmetė antrąją eilutę, o trečiąją nudonelai-tino, pašalindamas iš jos kiaulesską žviegimą:

Svietiškas dainas dainuot dabar užsimanė

Jau pastabose prie savo pirmojo vokiškos poezijos rinkinėlė (Prute-na, 1809) Rėza aukštai kelė dainų grožį: „Deminutyvų gausumas [...] suteikia —lietuviškosios dai-noms tą neusakomą žavumą, tą malonų, švelnų ir meilų skambė-jimą, kuris užburia kiekvieną širdį. Jas skaitant, atrodo, tartum būtum

Kuršių marių pakrantė, kur prabėgo Liudviko Rėzos kūdikystė ir vaikystė. Nuotr. Vytauto Ylevičiaus

persikėlęs į vaikišką, skaisčių Arka-dijos piemenų pasaulį. [...] Greta šio naivumo stebina lietuviškųjų dainų elegantiškumą ir grakštumą, kone tolygus graikiškajam gracingumui ir kultūrai. Jokio ne-estetinio vaizdo, jokio posakio, ku-ris pažeistų gerą skonį. [...] Tai dažnai papildo drąsus lyrinis polė-kis ir jausmų ugnis, darniai besi-keičia su anuo jaudinančiu paprastu-mu“ (L. Rėza, „Lietuvių liau-dies dainos“, II, 1964, p. 330).

Vokiečių rašytoje netrūko tada palankių atsiliepimų (Lessing, Herderio ir kt.) apie lietuvių dai-nas, betgi pačių dainų dar vos viena kita tebuvo paskelbta. Tad Rėza laikė savo uždavinium išleisti dainų rinkinį. Tačiau sumanyti yra leng-viau, kaip įvykdyti. Aukštų miesto namų suspaustos siauros vokiško Karaliaučiaus gatvės tai juk ne erd-vus gimtosios Kuršių nerijos pama-ris, kuris aidėto aidėjo lietuviško-mis dainomis. Teko ieškoti talkinin-kų pagalbos. Savo atsišaukime „Lietuvių literatūros mėgėjams“ (1817.XII.23) Rėza įtikinėjo ir pra-šė: „Tikrai nusipelno nedidelės tau-tinės dainos, kad būtų surinktos ir, skoningai išvertus į vokiečių kalbą, pateiktos platesnei literatūrinei vi-suomenei. Būtų labai gaila, kad šie tautos dvasios žiedai [beje, tai tikrai herderiškas pasakymas], palaips-niui nykstant kalbai, turėtų žūti. Prieš dešimt metų ėmiau tas dai-nas rinkti ir tuo pat ritmu versti. Bet teturiu bičiulių deka tik nedi-delę dalį šių lietuviškosios muzos kūrinių. Todėl mano antrasis pra-šymas [pirmasis buvo prenumera-tos rinkimo paremti Donelaičio vei-kało išleidimą] kilniesiems lietuvių literatūros bičiuliams, kad jie užra-šytų tokias dainas iš liaudies lūpų ir teiktųsi persiųsti jas man verti-mui ir publikavimui“ (Rėza, „Liet-liaud. dainos“, II, p. 335).

Dar viena lietuvių dainų savy-bė — „sukauptas skausmas, švelni-melancholijs gaubia šias dainas pa-laimingu liudėsio šydu“. Tai Rėza gretina su tada labai išpopuliarė-jusių senovės skotų bardo Ossiano giesmių (faktiškai J. Mackphersono literatūrinės falsifikacijos) nuotaika. Iš lietuvių dainų „dvelkia švelnus elegiškas tonas, ir jis sklinda ne iš nesutramdomos, bet iš skaisčios, nekalto, mylimo asmens skausmin-gai besiliginčios širdies“.

Rėzos duotasis entuziastingas dai-nų apibūdinimas tuoj pat prigijo. Štai S. Daukantas savo „Dainų že-maičių“ (1846) įvade rašė: „Kas nor tarp raštininkų žinoti būdą ir privalumus tų dainų, tas teper-skaito pratarmę viršiau minavotų dainų, nuo Rėzos apskelbtųjų. tenai ras jų gražybę ir privalumus aiškiai išguldytus“. Ir kiti apie dai-nas rašiusieji daugiau mažiau pa-

kartodavo Rėzos mintis. Tolimą Rė-zos atgarsį galima įžvelgti ir V. My-kolaičio net po šimtmecio rašytuose žodžiuose: „... tautosakos poezija vi-sus patraukia paprastumu [plg. Rė-zos: Schlichte Naturlichkeit], nuo-sirdumu [Innigkeit der Empfindun-gen], švelnumu [Zartheit] ir aukš-tu moraliu skaidrumu [reine Sitt-lichkeit], kuris pasireiškia tiek mo-tyvų ir vaizdų pasirinkimu, tiek paties dainininko išvadinu nusitei-kimu“ (Mūsų Tautosaka, I, 1930, p. 7).

V. Kalvaitis „Prūsijos lietuvių dainose“ (1905) yra užrašęs, tokią (jos variantų yra ir kitur): „Aš atra-kinsiu dainų skrynelę, / Paleisiu ant liustelio“ (t.y. laisvėn). Lygi-nant su stambiais A. Juškos ir kitais daininiais, Rėza ne per daugiausia „paleido ant liustelio“ dainų, ne-pilną šimtą. Jo knyga betgi buvo didžiulis paskatinimas vėlesniesiems dainų rinkėjams ir skelbėjams. Rė-za atrakino dainų skrynelę.

Lietuvių kultūros šauklys

Jei reiktų labai trumpai apibū-dinti minėtuosius keturis Mažosios Lietuvos didžiuosius, pasakytume, kad Jonas Bretkinas yra, kaip jau Rėza jį pavadino, „mūsų tautos Liuteris“, nes pirmasis gražia litiu-vių kalba išvertė šventąjį Raštą. Donelaitis — tai derlinga lietuvišką žemelę gausiai savo prakitai laisči-ųjų darbščiųjų Tolminkiemio bū-rų dainius, kurio šedevra, parafra-zuodami senojų Heziodo epo an-trastę, pavadintume „Darbais ir vargais“. Vydydas — išminčius iš Tilžės, kurstęs Amžinąją ugnį, kuri šildė ir švietė Prabočių šešeliams. Apie Rėzą tikty pasakyti, kad tai buvo lietuvių kultūros ambasado-rius. Tiesa, sparnuotasis žodis apie mūsų kultūrinę ambasadorystę už-sienyje, kažkieno paleistas dar Vo-kietijoje DP laikais, ilgai neiš-gavo tam tikro pašalpaus atspalvio, nes nekarta buvo gal ir ne visai tinkamai ir ne visai tinkama prōga „ambasadoriauta“. Tad geriau pa-vadininkime Rėzą grynai lietuviškai — mūsų kultūros šaukly, panašiai, kaip J. Eretas savo monografijoje (1970) pavadino temperamentingą-jį Kazį Pakštą tautiniu šaukly.

Rėzos laikais besiformuojant mo-derniajam kalbotyros mokslui ir vi-suotinai iškilus susidomėjimui liau-dies poezija, o taip pat įvairių tau-tų tautelių papročiais, kūryba, bei apskritai jų gyvenimu, nuolat pri-siekdavo žinių ir apie lietuvių kalbą, dainas ir apie pačią tautą. Kvalifikučiausiu tokių žinių šali-niu buvo tada laikomas Karaliau-čius su jo universiteto profesorium Rėza. Antai jaunas rusų slavistas Petras Preissas lietuvių kalbos stūdi-juoti atvyko Karaliaučium, nes, kaip jis pats rašė 1839 m., „kitoms kal-boms studijuoti medžiagos užtenka visur; lietuvių kalbai — niekur, iš-skyrus Karaliaučius“. Rėza jis api-būdino, kaip „neabejotinai žymiaus-ia lietuvių kalbos specialistas Eu-ropoje“ (A. Jovaišas, „Liudvikas Rėza“, 1969, p. 55).

1822 m. Vilniaus universiteto bibliotekininkas K. Kantrimas įteikė universiteto vadovybei platoką ra-štą, kad būtų įsteigta lietuvių kal-bos katedra. Reikala argumentuoda-mas, be kitko nurodė: „Prūsųose, būtent, Karaliaučiaus akademijoje [universitete] jau keli šimtmečiai yra lietuvių kalbos katedra ir tos kalbos iš pareigos mokosi visi dvi-sininkai, kurie ruošiasi į klebonus, o taip pat tie iš pasauliečių, kurie rengiasi būti policijos valdininkais ir teisėjais, būtent, kriminaliniais“. Lietuvių kalbos lektorium Kantri-mas siūlė Zemaičių dvarininką Le-oną Uvainį, mokėjusį daugelį kalbų ir besidomėjusį lietuvių senybėmis. Tuo tikslu jis buvęs nuvykęs Vokie-tijon. Kantrimas neradė kur, bet kurgi kitur galėjo Uvainis važiuoti, kaip nepertoliman nuo Zemaitijos Karaliaučium, ir ten kreiptis, aišku, į Rėzą. Jei universitetui netiktų U-vainio kandidataura, Kantrimas siū-lė tuo atveju „pasikviesti kokį mo-kytą vokiečių iš Karaliaučiaus“ (S. Pigon, „Z dawnego Wilna“, 1929, p. 26-28). Beje, lenkifilosofas kultūros vilniečiui Rėza buvo vokiečių štai

Ad. Mickevičius prieraišus prie „Gražinos“ (1823) paminėjęs, kad Rėza išleido Donelaičio poemą apie keturis metų laikus, reiškė pa-dėką „garbingajam vyrui, kuris, nors ir svetimtautis [!], sugėdina tautiečius, mažai tesirūpinančius sa-vo tėvynės istorija“.

Nors K. Kantrimo siūlytoji lietu-vių kalbos katedra ir nebuvo įsteig-ta, universitetas parodė susidomėji-mo tuo dalyku. 1825 m. švietimo ministrai pasiteiravus dėl universi-teto statuto peržiūrėjimo ir papildy-mo, literatūros ir laisvųjų menų fakultetas savo posėdžio protokole 5-u paragrafu šiaip įrašė lietuvių kalbos katedros reikalą: „5. lietuvių kalbos paskaitos (alga 1400 rb.). svarbios ir filologiniu požiūriu ir to-dėl, kad didžioji Vilniaus ir greti-mų gubernijų dalis kalba šia kalba,

o kunigai ja dėsto krikščionišką mokslą, sako pamokslus, klauso iš-pažinčių ir laiko pamaldas. Fakul-tetas, būdamas už šių paskaitų įvedimą, pasekė Tartu ir Karaliau-čiaus universitetų pavyzdžiui. Pir-majame jų dėstoma estų ir latvių kalbos, o pastarajame — lietuvių kalba“ (V. Merkys, „Simonas Dau-kantas“, 1972, p. 64). Tiesiog buvo nepatogu garsiajam Vilniaus uni-versitetui: Karaliaučiuje dėstoma li-tuvių kalba, O Vilniuje, pačioje Lietuvos sostinėje, — ne. Kad lietu-vių kalbos seminarui prie Karaliau-čiaus universiteto vadovauja prof. L. Rėza, aišku, nebuvo paslaptis.

Rėzos vardas ir jo leidiniai buvo plačiai žinomi. Žymusis vokiečių germanistas J. Grimm pasakojai rašė apie Rėzą „...praėjusioje kar-

(Nukelta į 5 pusl.)

Tel. PR 8-3229

DR. ANNA BALIUNAS

AKTŲ, AUSŲ, NOSIŲ IR GERKLĖS LIGOS

2858 West 63rd Street

Valandos pagal susitarimą

DR. K. G. BALUKAS

Akusherija ir moterų ligos

Ginekologinė chirurgija

6449 So. Pulaski Road (Crawford

Mediand Building). Tel. LU 5-6446

Pirmą ligonius pagal susitarimą. Jei neatšiliepi, skambinti 374-8004

DR. VL. BLAZYS

PLAUCIŲ IR VIDAUS LIGOS

Marquette Medical Center

6132 So. Kedzie Avenue

Val.: pirmad., antrad., ketvirtad. ir

penktad. nuo 12-4 val. popiet. ir 6-8

val. vakr. Treč. ir šeštad. uždaryta

Pagal susitarimą

Ofiso telef. WA 5-2670

Rezid. tel. WALbrook 5-3048

Tel. Ofiso HE 4-5849, rez. 388-2233

DR. PETER T. BRAZIS

GYDYTOJAS IR CHIRURGAS

2434 West 71st Street

Val. pirm. ketv. 1 iki 6 v. popiet.

Antrad., penktad. 1-5, treč. ir šeštad.

tik susitarus

Dr. Ant. Rudoko kabineta perėmė

DR. EDMUND E. CIARA

OPTOMETRISTAS

2709 West 51st Street

Tel. — GR 6-2400

Val.: pagal susitarimą: pirmad. ir

ketv. 1-4 ir 7-9; antrad. ir penkt.

10-4; šeštad. 10-3 val.

Ofs. tel. 735-4477; Rez. 246-2839

DR. E. DECKYS

GYDYTOJA IR CHIRURGE

Specialybė — Nervų ir

Emocinės ligos

CRAWFORD MEDICAL BUILDING

6449 So. Pulaski Road

Valandos pagal susitarimą

Rezid. tel. — GI 8-6873

DR. W. M. EISIN-EISINAS

AKUSERIJA IR MOTERŲ LIGOS

GINEKOLOGINĖ CHIRURGIJA

6132 So. Kedzie Ave. WA 5-2670

Valandos pagal susitarimą. Jei ne-

atšiliepi, skambinti: MI 2-0001

Tel. — BE 3-5893

DR. A. B. GLEVECKAS

GYDYTOJAS IR CHIRURGAS

Specialybė Akių ligos

3907 West 103rd Street

Valandos pagal susitarimą

Ofs. tel. — PR 8-2220

DR. JANINA JAKŠEVIČIUS

JOKIA

VAIKŲ LIGOS

2856 West 63rd Street

Pirmad., antrad., ketvirtad. ir penkt.

nuo 12 iki 3 val. ir nuo 5 iki 8 val.

vakr. šeštad. nuo 1 iki 3 val.

Ofs. PO 7-4000. Rez. GA 3-7278

DR. A. JENKINS

GYDYTOJAS IR CHIRURGAS

3844 West 63rd Street

Valandos pagal susitarimą

DR. K. A. JUCAS

DERMATOLOGIJĄ —

CHIRURGIJA

5214 No. Western Avenue

1002 No. Western Avenue

Tel. atsakomas 12 valandų

489-4441 — 561-4605

Išstaigos ir buto tel. 652-1331

DR. FERD. VYT. KAUNAS

BENDROJI MEDICINA

1407 S. 49th Court, Cicero

Kasdien 10-12 ir 4-7

Išskyrus treč. ir šešt.

Tel. ofiso ir buto: OLYmpe 2-4159

DR. P. KISIULIUS

GYDYTOJAS IR CHIRURGAS

1443 So. 50th Ave., Cicero

Kasdien 1-3 val. ir 6-8 val. vakr.

Išskyrus trečiadienį

Šeštadienis 12 iki 4 val. popiet.

Tel. RELiance 5-1811

DR. WALTER J. KIRSTUK

(Lietuvis gydytojas)

3925 West 59th Street

Val.: pirmad., antrad., ketvirtad. ir

penktad. nuo 12-4 val. popiet. ir 6-8

val. vakr. Treč. ir šeštad. uždaryta

DR. IRENA KURAS

GYDYTOJA IR CHIRURGE

KEDIKIŲ IR VAIKŲ LIGOS

SPECIALISTE

MEDICAL BUILDING

7156 South Western Avenue.

Valandos: Kasdien nuo 10 val. ryto

iki 1 val. popiet.

Ofiso tel. RE 7-1165; rezid. 239-2919

Ofs. HE 4-1818; Rez. PR 6-9801

DR. J. MESKASKAS

GYDYTOJAS IR CHIRURGAS

Specialybė vidaus ligos

2454 West 71st Street

(71-os ir Campbell Ave. kampas)

Val.: pirmad., antrad., ketvirtad. ir

penktad. 3 iki 7 v. p. p. Tik susitarus

OPTICAL STUDIO

VIOLETA KAROSAITĖ

7051 So. Washenaw. Tel. 778-6766

Pritaikomi akiniai pagal gydytojų

receptus

Didelis akinų rėmų pasirinkimas

Val.: pirm., antr., penkt. 10-5-30

Ketv. 1-8 v. vakr. Šešt. 10-4 v. p. p.

Trečiadieniais uždaryta

Telef. — 282-4422

DR. ROMAS PETKUS

AKTŲ LIGOS — CHIRURGIJA

Ofs.: 111 NO. WABASH AVE.

4200 NO. CENTRAL AVE

Valandos pagal susitarimą

DR. FRANK PLECKAS

Sibiro lietuvių laišakai, nuotraukos, atsiminimai

JUOZAS PRUNSKIS

Per visus daugiau kaip septynis šimtus metų savo valstybinio gyvenimo istorijos Lietuva niekada nepergveno tokios didelės tragedijos, kaip Sovietų okupacijos metu, kai iš Lietuvos į tolimus Sibiro plotus buvo išvežta daugiau kaip 300,000 žmonių. Tą skaičių mini ir Lietuvių Enciklopedija, ir Encyclopedia Lituanica. Taigi, maždaug kas dešimtas gyventojas buvo be teismo, be kaltės išrautas iš savo tėvynės ir gyvulinuose vagonuose, atskyrus tėvus nuo motinų ir vaikų, išvežtas į kasyklas, kelių tiesimus tolimose šiaurėje, miškų kirtimo darbus, į kolchozus ir sovchozus Sibire.

Baisius jų pergyvenimus skaitėme Rūkenės, Juciūtės, Armonienės aprašymuose. Bet tai juk tik maža dalelė. Giliai įspūdingos medžiagos surinko Raitis „Dabarties kankiniuose“.

Bet visa tai tik keli iš kelių šimtų tūkstančių. Dar daug tremtinių laiškų, nuotraukų tebekyla pavienėse šeimose, o iš to sibirinio pragaro pasiekusieji laisvę lietuviai po tiek kančių vienas po kito miršta, nusinešdami į kapų tylą tuos gilius mūsų tautos pergyvenimus.

Argi mes ir leisime taip išnykti Sibiro pusnyuose, bekrasėse taigose mūsų mylimiesiems, nepalikdami visuotinio paminklo jų kruvinai kančioms ir žiauriai mirčiai pažymėti, nepalikdami ateinančioms kartoms ir mūsų istorijai dokumentinės medžiagos?

Negirdėti, kad kas praktiškai to didelio darbo imtųsi, tai ir ryžausi savo gyvenimo sauleleidi, kiek jėgos leis, tam reikalui pasvesti. Mane gaudino dar ir tas faktas, kaip kartais tokia medžiaga mažai branginama. Buvo taip: kai sukilimu išloškus okupantus 1941 m., Lietuvoje buvo rasti sarašai ištremtųjų į Sibirį, jie pasiekė ir JAV-bes ir buvo spausdinami laikraščiuose. Sąžiningai karpiu, lipinavi ir albumą ir sudariau visų tą apie 30,000 tremtinių į Sibirį pavardžių sarašą. Turėjau tada surinkęs tikrai nemažą lietuviščių ir kitų leidių biblioteką. Užkroviau klebonijoje savo kambarius, net ir koridoriuje pastačiau lentynas. Ir vieną dieną gavau iš klebono raštą, kad nevalia daugiau knygų pirkti — nebėra kur dėti. Klebonas buvo geras žmogus. Nebuvo jis prieš knygas, tuo labiau ne prieš lietuvišką, betgi ir klebonijos koridoriuose turėjo likti praėjimas... Turėjau, po keturių sunkių kilnojimų, savo knygyną perleisti kitoms bibliotekoms. Taip brangų iškarpu albumą, su Sibiro tremtinių pavardėmis perdaviau geriausiai tvarkomai lietuvių bibliotekai. Kai šiemet norėjau tuo pasinaudoti, rindamas medžiagą apie Sibiro tremtinius, bibliotekos vedėja man pranešė, kad to albumo su Sibiro tremtinių sarašu nebėra... Jeigu to nesaugojo gerai tvarkoma biblioteka, tai kaip galima tikėtis, kad panašūs dokumentai ilgai išliks pavieniuose namuose, kur net apie jų buvimą niekas iš pašaliečių nežino ir net reikale negali surasti.

Būtinai reikia tą medžiagą rinkti ir įamžinti atskiru leidiniu. Tai didelis ir sunkus darbas. Reikalauja plataus susirašijimo, šeimų lankymo, atvykusių tremtinių apklausinėjimo ir surašymo. Bet rezultatai jau matyti. Kai buvo spausdinami laikraščiuose, kad tokia medžiaga renkama, gavau iš Kanados pluoštą laiškų, kuriuos savo pažįstamam rašė lietuvių tremtinė iš Sibiro. Ji buvo karininko, vėliau dalyvavusio partizanuose, žmona. Ji suprato pavojų ir... su savimi turėjo kapsulę nuody. Tai

Jadviga Eitutiene, pritardama gitarą, guodžiasi lietuviška daina Krasnojarsko krašte prie žemės išsikastos jų šeimai priglausti lūnos.

kapsulė buvo paslėpta jos drabužiuose ir vežant ją į Sibirį. Nublokštą ir nežmoniška sunkias sąlygas, ji pergyveno šurpią įtampą — paimiti tą kapsulę ir užbaigti kančias, ar nešti nepakeliamai sunkų vargą, laukiant kokios prosvaitės toje beviltiškoje tremtyje. Ta jos vidinė įtampa, kova tarp gyvybės ir mirties taip dramatiškai atsispindi jos laiškuose... Ji išlaikė. Kapsulę sunaikino...

Jau gavau laiškų iš Australijos. Tą žemyną pasiekusi Sibiro tremtinė rašo savus atsiminimus, kurie būtų likę neatžymėti. Tikrumui paliudyti ji net pasirūpinanti atsiųsti svetimos valstybės ministerio liudijimą, kad ji buvusi Sibiro tremtyje. Gavau laiškų iš Lenkijos. Praneša apie savo artimųjų kančias Sibire. Manau, kad apie šį medžiagos rinkimą bus paskelbęs Amerikos Balsas ar Laisvosios Europos radijas, kitaip kaipgi būtų už Geležinės uždangos patyrę, kad tokia medžiaga čia domimasi.

Zinojau, kad Chicagoje yra apsigyvenusi tremtinė iš Sibiro, kurios tik vardas — Jadviga — man buvo žinomas. Reikėjo nemažai telefonuoti, klausinėti, skelbti laikraščiuose, kol susekiau jos mergautinę pavardę, paskiau ir jos, jau Chicagoje ištekęsios, bet pas ją pavyko rasti visas albumas iš Sibiro atsivežtų nuotraukų, taip pat atsikrė lapai jos albumėlio, į kurį Sibiro tremtiniai Krasnojarsko krašte įrašė vis kiekvienas savus jausmus eilėraščių forma. Pas ją radau Sibire tremtinių dainuojamą partizanų dainą ir ant beržo tošies išrašytą sveikinimo eilėraštį. Bet visa tai pavyko rasti tik po gana ilgų ieškojimų.

Laukiu visuomenės tautos. Kas tik turi Sibiro tremtinių nuotraukų, laiškų, atsiminimų, iškarpu jų pareiškimų spaudai, kitų dokumentų — siųskite. Nereikia siųsti aprašymų apie išvežtųjų veiklą ar biografinius duomenis Lietuvoje. Kas buvo žymes-

nis, to duomenys yra enciklopedijoje, kas nieko žymesnio nenuveikė, tai nėra ko nė minėti. Svarbu tik surinkti informacijas: vardas, pavardė, kada gimęs, koks buvo užsiėmimas Lietuvoje, kada ir kokiomis aplinkybėmis išvežtas, o toliau — viskas, kas tik žinoma apie kančias ir pergyvenimus Sibire, kuo smulkiau, kuo nuodugniau, bet tik tikrus faktus, ne nugirstus garsus, kad tai būtų tikras dokumentinis leidinys.

Jau turiu daugiau kaip 18,000 pagal alfabetą surašytų išvežtųjų pavardžių sąrašą. Laiškai ir nuotraukos, kas prašys, bus gražinta, bet kas paliks — bus saugojama, nes gali kada prireikti pirmiausių dokumentų apie tremtinius.

Vargu, ar kas iš šalies gali nujausti, koks tai platus ir sunkus darbas. Gauni pundą laiškų, reiki juos išsifruoti, parinkti, kas būdingesnio, perrašyti, susirašinėti su siuntėjais. Užtat visokeriopa visuomenės talka ir parama būtų labai pageidautina. Plunksną valdantieji galėtų savo apylinkėje apklausinėti ten apsigyvenusius buvusius Sibiro tremtinius ir atsiųsti jų pergyvenimus. Aš pats, jei sveikata ir kitos aplinkybės išneš, svaioju dar pavažiuoti į Europą, ten pasiklausinėti medžiagos apie Sibiro tremtinius. Kuo daugiau rankų prie šio darbo prisidės, tuo rezultatai bus našesni.

Tebūnie šis mano darbas pastanga pagerbti atminimą ir mano Sibire nužudyto tėvo, jo brolio kun. Petro Prunskio, trijų nukankintų motinos brolių: Prano, Juozo ir Karolio Gineičių bei daug kitų mokslo ir darbo draugų, kurių niekada nė kapo nesurasime...

Partizaninis karas suliepsnoja romano puslapiuose

Efraim Sevela, TRUTH IS FOR STRANGERS. A Novel about a Soviet Poet. Translated from the Russian by Antonina W. Bouis. Doubleday and Company Inc., Garden City, New York, 1976. \$6.95.

Partizaninių kovų įkarštyje iš Maskvos į Lietuvą buvo atsiv-

Šių dienų naujieji koplytstulpai saugo lietuviškąją šeimą.

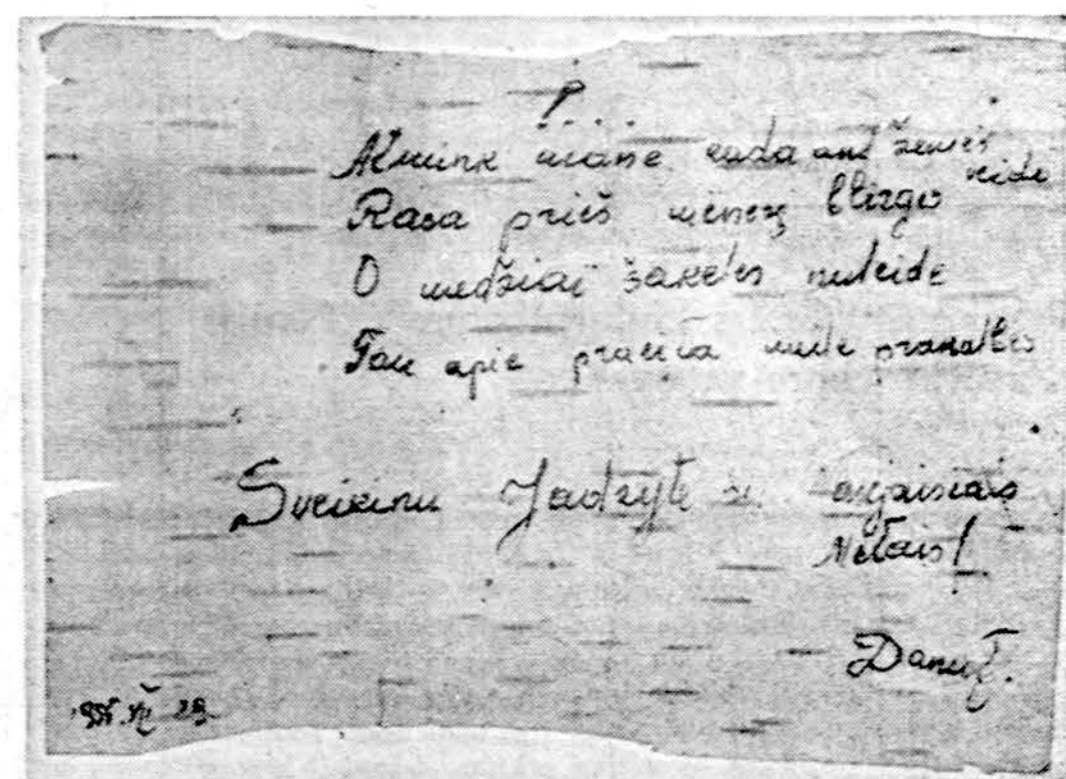
tas jaunas korespondentas Efraimas Sevela. Jo uždavinys, kaip ir daugelio panašių okupacinės armijos tarnautojų, buvo aprašyti „klasinių priešų“ ir „banditų“ triuškinimą. Bet Lietuvos rezistentų kova visai kitaip paveikė Sevelą. Jis pradėjo galvoti sava-

rankiškai; akistatoje su mažos, siaubiamos tautos agonija, propagandinio aparato sraigtelis tapo asmeniu.

Grįžęs į Maskvą, Sevela įsijungė į disidentinį sąjūdį. Lietuvių kovos šviesoje jis atrado kelią ir į savo istorines šaknis, vis labiau sutapindamas save su Izraeliu. Jis dalyvavo demonstracijose („sit-in“) Maskvos Vyriausiam Soviete ir vienas pirmųjų emigravo į Izraelį. O šimtą Doubleday, solidi amerikiečių leidykla, išspausdino jo romaną „Truth is for Strangers“ (Teisybė tik svetims), kurio originalas rusų kalba, berods, vadinosi „Viking“. Taip tokiais mįlingais posūkiu Rusijos žydų pirmasis išleido romaną angliskai apie partizaninį karą Lietuvoje.

Romano ašis yra lietuvis poetas Algis Požėra. Šis gerai apmokamas partinis poetas, inkstas sovietinio elito taukuose, yra pasiekęs „bolšėvita“ viršūnę. Tačiau jo sąžinė nenustoja jam prikašiojusi, jo eilės vis menkėja. Traukinyje, pakeliui iš Maskvos į Vilnių, jis mintimis grįžta į savo jaunystę, sutampantią su partizaniniu karu Lietuvoje. Kaip ir Sevela, jisai tame kare dalyvauja korespondentu, okupanto pusėje, ir to karo vaizdai įsideda į jo sąmonę. Prisiminimų sukrėstas, Požėra pasiryžta pradėti naują gyvenimą — išgelbėti Vilniaus kalėjiman vežama lietuvių ir pasakyt pasauliui teisybę apie Lietuvą. Bet jo ryžtas išsisklaido, kaip sapnas, Vilniui artėjant. Požėra nesugeba išsivadėti „aukso ir gardsaus valgio šaukšto“, ir

Iš Sibiro tremties bloknoto

Sibiro tremtinės Danutės eilėraščių posmelis, 1955 m. gruodžio 29 d. Naujųjų Metų išvakarėse parašytas Krasnojarsko krašte ant beržo tošies.

PARTIZANŲ DAINA

Kas už lango sėlsta?
Ko įsiuto audros?
Partizanų brangų,
Partizanų gaud.

Ei tu, mūsų žeme,
Dobilais nusėta,
Blaškosi lietuvis,
It dvasia be vietos.

Apkabins beržą,
Su medinėm klumpėn
Išis partizanas,
Laukdamas švilpuko.

NAUJIEMS 1957 METAMS

Lūdna širdis į amžius senus metus palydi,
Ir tyliai išsiveržia atodūsis gilus...
Kaip nelūdėt? Pasaulį ne vien tik rožės žydi,
Vargai ir skausmas lydi gyvenimo kelius...

Tačiau nelūdė! Baigsis vargingos dienos
juodos,
Naujuosius metus laimės valvorykštė sušvis.
Kelius palaimins Dievas, skausme suteiks
paguodos,
Kas tamsią nakt išėjo, į tėviškę sugrįš.

UŽDEJO MUMS PANČIUS SUNKIUS

Praslinko saulėtos dieneles,
Atėjo audringi laikai,
Sukautė nekaltą tėvynę,
Uždejo mums pančius sunkius.

Mes velkame sunkią dalelę,
Tarp Sibiro šaltųjų žiemų
Nematome medžių žaliųjų,
Nei vaizdo gražios Lietuvos.

Bet būk tu tikra lietuvaitė,
Kovok už jos laisvę aršiai.
Žinok, kad mes laisvę atkursim,
Į Lietuvą dirbti sugrįšim.

1948. VIII.14

IRAŠAI TREMTINĖS ALBUMELY

Lai juokias Jūsų melsvos akys,
Lai veržias džiaugsmas iš jaunos širdies,
Ir tėviškėje išmintos žemės takas
Tegul Jums laimės kelių ties.

1954. V. 27

Petras — Jadzytei

Ir atneš likimas mus į tą neįaukų kraštą,
Aplink kur stepės ir kalnai,
Bet girdžiui, kaip krūtinę plaka:
Ne — ne, ne mūsų čia namai.

1950. XII. 15 Valteris — Jadzytei

Per audras, per sniegą keliauji viena
Privargai, išalkai, pailsėt norėtus,
Bet kur užeit, kur pailsėt, kur paguodą rast,
Jei staigia tik vėjai ir vilkai plėšrieji?!

1949. VIII. 14 Sibiro nelaimės keleivis
Adolfas — Jadzytei.

Kada būsi savoj tėvynėj,
Ir džiugins Tave jos vaizdai,
Prisimink Tu, jauna lietuvaitė,
Kada po rusišku jungu buvai.

1948. VIII. 28. Pirmaisiais tremties metais
vargingo Sibiro draugas Antanas — Jadzytei.

SVEIKINANT SU NAUJAIS 1951 METAIS

Kur tėvynės žali kloniai,
Pievos išpuositos margai,
Ten gyvenom, bėginėjom,
Kol prisilėgė Sibiro vargai.

Bet nelūdėkime, Jadzyte,
Po sunkia jungo našta,
Sutruks pančiai nelaisvės,
Išauš laiminga diena.

Jadzytei — Ancė

IRAŠAS GEDIMINO PILIES ATVIRLAISKY, ATSIŪSTAM Į SIBIRĮ IR LIETUVOS

Prie žemės svetimos
Prisiglaudusi nakčiai,
Tėviškės kalnelius
Bematysi vien sapne.

Šiuos eilėraščius iš Sibiro atsivežė Jadviga Eitutiene, buvusi nutremta į Krasnojarsko kraštą ir vargusi avių sovchoze. Juos surado kun. J. Prunskis, rinkdamas medžiagą knygai apie Sibiro lietuvių. Kun. J. Prunskis prašo jam „Draugo“ adresu siųsti iš Sibiro gautus laiškus, nuotraukas, eilėraščius, atsiminimus, o taip pat atsiųsti ir iš Sibiro grįžusių lietuvių adresus laisvajame pasaulyje.

sugrįžta į savo oficialiojo poeto rutiną.

Stipriausią romano dalį sudaro epizodai iš partizaninio karo: ryškūs, autentiški, tikriausiai paties autoriaus išgyventi. Kai kurie jau buvo anksčiau girdėti, matyti, tapę savotiškais legendomis. Kaip Iljos Erenburgo karo meto reportažuose, čia žurnalizmas, su melodramos priemais, priartėja prie literatūros ir tampa literatūra.

Sevela gabiai vaizduoja ir sovietinę dabartį. Kaip sumanus socialistinis (ne „socialistinis“) realistas, jisai sumezga tamsų „tarybinės buities“ audinį iš būdingų medžiaginių, psichologinių visuomeninės nelygybės, geismų

ir baimių detalių. Scenose, kuriose dalyvauja naivoka Amerikos lietuvių ekskursija, Sevela parodo sugebą savo plunksna ironiškai pasibadyti.

Romano „Achilo kulnis“ yra jo vyriausias veikėjas, Algis Požėra. Autorius, matyt, jį kūrė, nusizūrijęs į gyvą sovietinį poetą, ir skaitytojams čia bus progos paspėlioti, kas gi yra tas modelis. (Mieželaitis?). Svarbiau yra tai, kad Požėros fragmentai romane nesulydo į vieną, pilną, psichologinį nuoseklų charakterį. Autorius mums teigia, kad Požėra tikėjo į komunizmą be mažiau-sios abejonės, bet kartu žavėjosi antikomunistinių partizanų didvyriškumu. Tokie prieštaravimai

visai įmanomi, nes žmogus nėra „logiška“ būtybė. Tačiau autorius neatvaizduoja tų prieštaravimų šaknų ir dialektikos; jis pasitenkina nuogu teiginiu. Kaip ankstesnysis, prieštaravimų plėšomas idealistas tapo sustabarėjusiu karjeristu? Ir to vyksmo romane pasigendama. Taip ir paskutinis Požėros ryžtas pradėti naują gyvenimą pakimba ore. Autorius mus apie tai painformuoja, bet mes nematome to ryžto organiškai išsivystant.

Lietuviai Sevelos romane atvaizduoti kaip labai ypatingi žmonės. Jie ir gražesni už kitus, ir narsesni. Miela skaityti, nors pradėti rūpintis, ar svetimšalis (Nukelta į 5 psl.).

Muzikinis savaitgalis Chicagoje

VLADAS JAKUBENAS

Pakartotas "Grafas Liuksemburgas". Naujas "Pirmyn" choro vadovas

Chicago "Pirmyn" choro tradicijos siekia dabar jau gana tolimą praeitį. 1938 metais įtemptoje karo grėsmės atmosferoje vykęs to choro lankymasis nepriklausomoje Lietuvoje buvo palikęs gilaus įspūdžio, tiek pačių viešnagės faktų, tiek ir svečių choro programos atlikimo lygiu. Anoje Amerikos lietuvių ekskursijoje buvo ir dabar žinomas, šandien scenoje taipgi dalyvaus dainininkas Algirdas Brazis ir būsimoji solistė, vėliau dainavimo pedagogė ir pusiau profesinio moterų ansamblio vadovė Alice Stephens - Steponavičienė. Pernykštis pastatymas — Fr. Leharo "Grafas Liuksemburgas" buvo paruoštas ir prarastas dar pajėgingo ir energijos kupino ilgamečio vadovo Kazio Steponavičiaus. Šiame jo jau nebeturime: mirė išplėšė jį iš mūsų tarpo dar gana darbingą, pasirodusį tolimesnei veiklai.

Šiemtinis "Grafo Liuksemburgo" pakartojimas Marijos mokyklos salėje lapkričio 14 d. turėjo dvilypį antspaudą. Buvo tai gedulas, netekus ilgamečio, gerbiamo ir mylimo vadovo, kartu gi buvo pasirodymas jo įpėdinio — kompozitoriaus Dariaus Lapinsko. Mes jį buvome įpratę matyti jo paties fantastiškai ar simboliškai naujoviškuose veikaluose. Kažkaip nepastebėtas praėjo "Margučio" koncertas 1971 m., kur, šalia paties Lapinsko kūrinio, buvo pastatyta M.K. Čiurlionio "Jūra", paversta baltu su V. Karosaitės choreografija, vykusiai pritaikyta sumazintam simfoniam sūstatui ir sklindžiai (mažai kam tai pastebinti) prarasta Dariaus Lapinsko.

Šiame D. Lapinsko teko kitas uždavinys, aiškiai eksponuotas prieš publiką: paruošti ir padirguoti lengva, elegantiška opere, a. a. K. Steponavičiaus orke-

truotą kameriniam simfoniniam sūstatui. Darius Lapinskas šį bandymą nugalėjo, galime drąsiai tarti — brillantiškai. Jis turi gerą, taisyklingą, aiškių mostų techniką bei sugebėjimą apimti ir nukreipti savo dėmesį tiek į solistus, tiek į chorą, tiek ir į orkestrą, dažnai jį kiek priltindant. Spektaklis ejo "Pirmyn" chorui įprastu gyvu tempu ir, nepaisant naujos vadovybės, graži tikslumu, su minimaliais, mėgėjų pastatymuose neišvengiamais ritminiais nesutapimais. Netenka abeioti, kad dirigento prasme "Pirmyn" choras įsigijo vadovą, tikrai vertą savo pirmtakui. Laikas parodys, kiek D. Lapinskas pavyks kitas, irgi itin svarbus uždavinys: išlaikyti "Pirmyn" choro ilgametį susigrąžinimą ir patvarumą, dalyvausiant repeticijs.

Šį kartą F. Leharo "Grafe Liuksemburge" sėkmingai pasirodė įprastiniai dalyviai: Grafas Liuksemburgas — A. Brazis, Angelė — Kristina Mileritė-Linquist, kunigaikštis Basiliovič — V. Liorentas (daras aiškia pažaiga vaidyboje), Brissard — A. Snarskis, grafiene Kokosova — Alv. Giedraitienė. Pavlovič rolė naujoku buvo gana tipingas J. Vieraitis; keletas kitų solistų dalyvavo mažesnėse rolėse. K. Steponavičiaus prisiminimui pakartotas "Grafas Liuksemburgas" surinko kone pilną Marijos mokyklos salę. Spektaklio pabaigoje, šalia artistų, buvo pagerbta ir K. Steponavičiaus našlė ir paskutiniame jo gyvenimo laikotarpyje aktyvi pagalbininkė — Alė Steponavičienė. Aplinkybėmis savaip susidėjus, teko matyti tik pirmą ir beveik visą paskutinį spektaklio veiksmą, tačiau to visiškai užteko susidaryti naujo "Pirmyn" choro vadovo Dariaus Lapinsko teigiamam vaizdui.

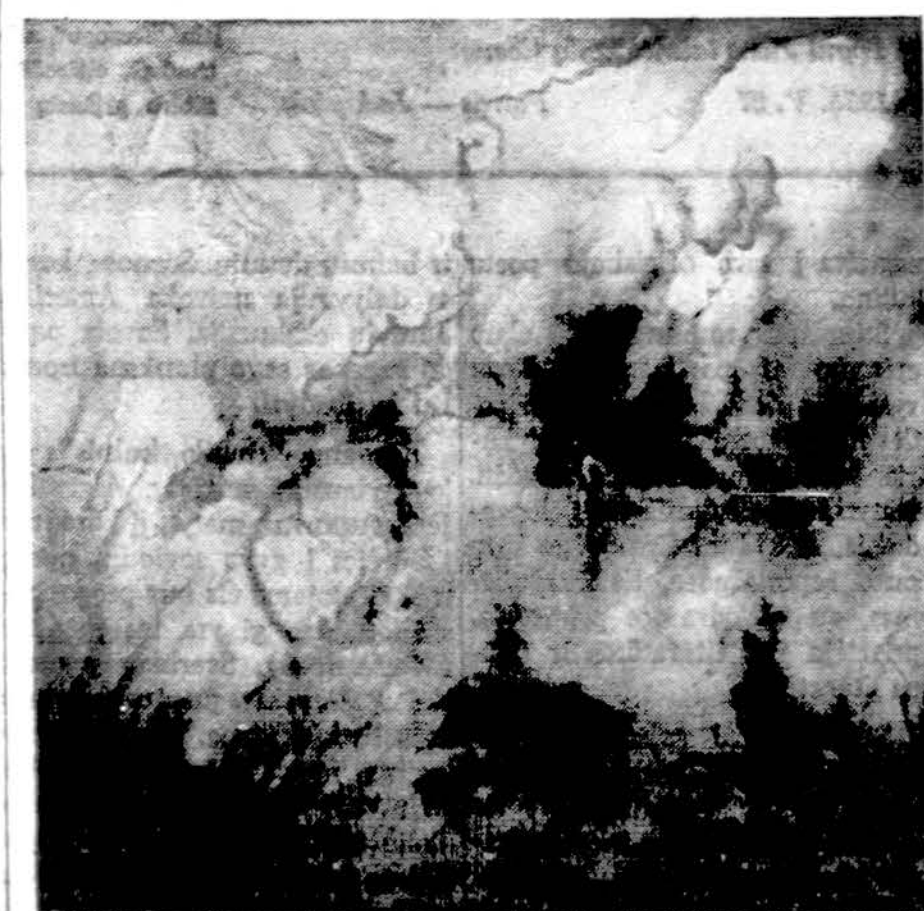
Liudviko Rėzos minėjimas ir jo dainų premjera

Tuo pačiu laiku Jaunimo centro didžiojoje salėje vyko mažlietuvių ir Ped. lit. instituto sukurto Liudviko Rėzos 200 m. gimimo sukaktuvių minėjimas. Po dr. V. Maciūno ir dr. P. Joniko paskaitų, minėjimo meniška dalį teko išklausti. Stasės Petersonienės sudaryta ir paruošta literatūrinė pyne atliko, pakaitomis deklamuojami, — Marija Andrijonaitė, Gintaras Aukštuolis, Daiva Baršketytė, Radutis Orentas, Vita Šerelytė ir Arvydas Zygas — visi Pedagoginio lituanistikos instituto studentai. Šią J. Tumienės "Joninių naktį" pradėjo ir kai kur palydėjo Arūnas Kaminskas daugiausia ištraukomis iš Vl. Jakubėno kantatos "Pranaše Didis".

Ryškia grynai muzikinę dalį sudarė "Tėviškės" parapijos choras, vedamas J. Lampsčio. Įdomumo sudarė dvi L. Rėzos liaudies dainų melodijos (iš septynių, gaidomis užrašytų jo rinkinyje), harmonizuotos kompozitoriaus Vl. Jakubėno. Buvo tai "Nuotakos daina", apipavidalinta variacijų formoje, kiekvienam posmeliui duodant skirtingą muziką, ir "Vieversėliui", kurio du posmai irgi skyrėsi balsu įstojimo charakteriu. Abi dainos buvo puikiai "Tėviškės" parapi-

jos choro išmoktos ir niuansuotai perduotos. Pradžioje savo programos choras dar atliko giesmę "Pranaše Didis".

Minėjimas baigtas galingai choro sugiedotu Mažosios Lietuvos himnu "Lietuviais esame mes gimę".

Aldona Variakojienė

Gedimino stulpas

Lietuvių katalikų mokslo akademijos dešimtojo suvažiavimo rengimo komiteto pirmininkas prof. dr. Justinas Pikūnas. Suvažiavimas įvyksta Detroite š. m. lapkričio mėn. 24-28 d. Smulkį suvažiavimo programą buvo atspausdinta praėjusios savaitės "Draugo" kultūriniam priede. Nuotr. Jono Urbono

Ar aprępta, kiek užsimota?

Dailininkais perpildytoje Chicagoje vis tiek yra savotiška egzotika, kai paroda surošia lietuvis ar lietuvis iš kokios tolimesnės mūsų kolonijos. Su savikais čikagiečiais čia jau esame apsipratę, o iš toliau atvykusieji masina kaip šviežiena. Ar šviežiena būna ir jų kūryba, tai jau kitas klausimas. Ne kartą tenka net nusivilti, kai atidaryme pamatai tik naują žmogų, bet ne naują kūrybą.

Tokio pobūdžio smalsumas traukia žiūrovą ir į šiuo metu M.K. Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Dzūkų draugijos rūpės, vykstančią Aldonos Audronytės-Variakojienės tapybos parodą, atidarytą lapkričio 12 d., uždarymą lapkričio 21 d. Žiemai jau keliant koją į Chicago, losangelietė, nuo palmėmis linguojančio šilto Pacifiko krantų, tikrai gali atrodyti gana egzotiška atrakcija. Ar tokia atrakcija yra ir jos tapybos darbų paroda?

Krinta akin be galo platus viešnios užsimojimas: sudėti į savo paveikslus visą būtį — nuo paprasto (ir tikro) gėlytės lapelio, sustingusioje kolažo masėje, iki visatos virimo kosminėje energijoje. Žodžiu — nuo Alfoso iki Omegos. Ar gerai? Viskas gerai, jeigu, kas užsimota, užmojui lygiu kūrybinio stiprumo ištempiama iki galo. Bet ar daug šitaip

pajėgia? Kiek buvo tokių, kurių kūryboje lygiu jausmo ir proto galingumu skleidėsi ir miniatiūrinė būties detalė ir didžioji Visuma. Gal tik Michalangelas? Gal tik Beethovenas? Gal tik mūsų Čiurlionis.

Bet mums yra mažiau mieli ir vertingi taipgi tie kūrėjai, kurie tokiais gigantiškais mastais neužsimoja, kurie nenorėjo būti nei mokytojais, nei filosofais, bet mokė mus ko kito — mokė džiaugtis net kasdieniškiausia diena ar liūdeti tik dėl trumpos akimirkos praeinamumo.

Čia rašančiam atrodo, kad Aldona Variakojienė savo tapyba norėjo per daug visiems viską pasakyti ne pagal savo jėgas, turint minty jos tapybinių priemonių įsisavinimą ir filosofinį mąstymą.

Parodos darbai yra geriausi kaip tik tie, kurie yra mažiausiai pretenzingi tiek filosofine, tiek kokia nors temos kosmine prasme. Tai vis paprasta mūsų juodos žemelės tematika, nei ką ypatingo sakanti, nei besiveržianti į medžiagos ar dvasios gelmės. Todėl ilgiau parodoje sustoji ir akimis pasiganiai prie tokių paveikslų kaip "Vasaros lietus", "Oriento saulėtekis", "Ekologijos žaidimai", "Smėlio fantazija" ir kt. Visur čia padeonstruotas ne triukšmingas, ne sprogtancios, bet ramios spalvos lygus, sakykime, ekologinis balansas. Gi rėkiančių spalvų tapyboje dailininkė visų siūlytų palaimingon vienumon nesuveda. Tokios spalvinių užmojų A. Variakojienė tiesiog žudo tos aktualiosios paveikslų temas: "Egoizmas", "Paliktoji kryžių žemė", "Sąskaitų suvedžiojimas", o ką jau besakyti apie "Mano pagunda" — tai kone išpažintis, visai nuspręstanti nuotapybinių laktų. Temos, žinoma, visos yra geros, jeigu jų tapybinis sprendimas yra puikus. Deja, minėtų atveju tuo pasidžiaugti negalime.

Kompozicine prasme sprendama abstrakto ir siurrealizmo santykių, dailininkė savo darbus vienu kitur pasiekia įdomaus balanso. Net į bendrą šio pobūdžio kompoziciją įterpti konkretūs objektai neiškrinta iš paveikslų visumos, pvz. paveiksle "Vilnius per amžius". Bet kai kur kone į abstrakčių paveikslų

Velnio tuzino sezonas

Praėjusį savaitgalį Marquette Parko Playhouse, Chicagoje, jau buvo pradėti "Antru Kaimo" tryliktojo sezono spektakliai. Paprastai trylikstis skaičius, kaip velnio tuzinas, daugelio yra vengiamas. Tai lyg nepasisekimo ir nelaimės simbolis. Bet būna ir tokių piliečių, kurie giriasi, kad 13 yra kone tikrasis jų laimės šaltinis. Girdi, tokia data, adresas ar loterijos bilietas visad jiems neša tik laimę, net be jokios faustiškos sutarties su nelabuoju.

O kaip su "Antru Kaimo? Laimė ar nelaimė jam trylikstis sezonas? Žiūrovui po tiekios metų tiesiog beveik norėjosi, kad jubiliejiniai spektakliai būtų arba jau didelė laimė arba tikra nelaimė. Net ir nelaimė šiuo atveju būtų buvę galima užskaityti už rutinos sulaužymą. O tačiau viskas buvo kaip visada. Jokio velniškumo ir jokio dangiškumo, maždaug taip per vidurį. Tad ar gerai, ar blogai?

Ir žiūrovas tada susimąsto. Bet

įmestos žmonių formos atsišaukia kažkokių nąvūmų, bet ne tapyba.

Kosminių temų paveikslus vienuos tūno ramybė, kituos sprogtant energija. Balsuotume už "energinguosius", pvz. už tą, kuris ir pavadintas "Energija": temai ir tapybai čia rastos visai geras sprendimas. Kosminė ramybė sukaupia į mėlynuosius paveikslus, kurie kažkaip primena muilo burbulus. Negi Visata yra tik muilo burbulas? O gal tokia ir yra dailininkės filosofinė potekstė?

k. brd.

sakysite: čia ne filosofijos seminaras, čia mastyti nereikia — čia reikia juoktis! Ir juokėmės, ir dar kaip juokėmės. Bet tuo pačiu ir pamąstydami, kad scenoje rodomas juokas vis dėlto turi ir tam tikrų specialių problemų. Tai ne tik šiaip sau juokas, o juokas, užkeltas ant meno pakopos. Gi scenos mene, kaip ir kiekviename mene, juk svarbu ir kas, o dar svarbiau, kaip. Ir čia net ir satyrinio sambūrio režisierius, aktorius, skripto kūrėjas ir žiūrovas turi stebėti ir susimąstyti prie to kas ir kaip. Net ir spontaniška improvizacija, į tuos klausimus neatsakanti arba net nemėginanti atsakyti, tampa scenine prasme prasta.

Tokiame situacijos kontekste "Antru Kaimo" nedrįstame čia nei labai šaukštinti, nei nutrenkti pasmerkiman. Vien tik kolektyvo išlaikymas išsivysiose sąlygose (temų prasme jos labai geros!) yra didžiai reikšmingas ir pagirtinas. Pagaliau, atrodo, ir patys antrakaimiečiai nepretenduoja į olimpinio lygio kokius nors "kameršpylius". Net ir žiūrovas neprieikštingai žino, ko jis gali tikėtis Playhouse aplinkoje ir bohemiškoje šios užlėgos bei bufeto nuotakoje. Ar antrakaimiečiai atėjus žiūrovą patenkina? Atrodo, jog taip. Tačiau jeigu viskas jau būtų vien tobulybė, tai sakykime, jog yra blogai, nebėra naujos ateities, nebėra ko laukti.

Gi antrakaimiečiai iki tobulybės dar toli. Todėl jie nei užsidarys, nei mirs. Tad tegu visi trylikteji tuzinai jiems tebūna ir pastangas įtempianti kliūtis ir tobulesnio vakaro viltis.

Ką matėme šiame, tai lyg nuvylė autentiškesnių škitų duoklę. Kurgi yra išsivijęs rašytojai. Ne visi jie juk rimtuoliai! O kas gi gali iš mūsų pačių taikliausiai pasijuokti, negu mes patys. Iš pašalės nugriebtas raštas ir tik paskui prigromuluotas čionykščiai aplinkai vis tiek bus tik devintas vanduo nuo kiseliaus. Skolindamasis iš pašalės jau gavavus škitus, "Antras Kaimas" šiame čjo lengviausiu keliu. Ar tai gerai? Puikiai suprantame, kad kitaip nėra lengva. Bet sunkumą dėl autentiško gerumo nereikėtų aplenkinti. Ypač, kad praeityje gi būdavo daugiau ir čionykščių rašytojų talkos ir ne vien tik trupinių skriptukų, bet ir ilgesnių temos ar situacijos vystymų. Tokio bent vieno ilgėlesnio gabaliuko šiame buvo pasigėsta.

Anksčiau pažinti antrakaimiečiai aktoriai visi parodė įprastą savo veidą. Kai kur jis net per daug įprastas, virstas štamput: koks tipas būtų bevaizdinimas, neretu atveju jis būna vis tampa surištas su to ar kito aktoriaus pavarde, o ne su vaidinamuoju personažu. Tos "taisyklės" šį kartą tačiau nepaisė Juozas Aleksūnas, kiekvieno išėjimo buvęs vis kitoks ir labai tikras. Džiugiai nuteikė ir debiutantė — pirmametė Dana Noltaitė, nuo veteranų ne kiek neatsilikiančia vaidyba ir aiškiu, geru lietuviškos frazės perteikimu.

O išvada būtų tokia: vakarą "Antrame Kaimo" praleisti verta kiekvienam, kas dar nėra pavirtęs rimtumo stulpu, kas dar moka pasijuokti iš savo ir iš kitų silpnybių ir turi atlaidžią širdį net ir ne visai pataikiusiam aktorui.

k. brd.

Chicago Savings Offers You A Choice Of These Beautiful

COLOR TV SETS

WHILE YOU EARN 6½% to 7¾% PER ANNUM
*IN OUR SPECIAL ACCOUNT

17" Diagonal COLOR

With \$1,500

You can have this 17" RCA XL-100 COLOR TV... and your money grows to \$1,897 in 72 months.

Or With \$2,000

And your money grows to \$2,253.06 in 4 years.

Or With \$5,000

And your money grows to \$5,558.48 in 2½ years.

Or With \$10,000

And your money grows to \$10,591.09 in 1½ years.

Or With \$20,000

And your money grows to \$21,024.81 in 1 year.

19" Diagonal COLOR Remote-Control

With \$1,500

You can have this 19" RCA XL-100 COLOR TV... with Remote Control... and your money grows to \$1,895.54 in 72 months.

Or With \$2,000

And your money grows to \$2,112.23 in 4 years.

Or With \$5,000

And your money grows to \$5,408.95 in 2½ years.

Or With \$10,000

And your money grows to \$10,551.99 in 1½ years.

Or With \$20,000

And your money grows to \$20,890.22 in 1 year.

MES KALBAME LIETUVISKAI

Enjoy Your TV NOW PLUS

EARN INTEREST

*Funds must remain in this special account for term of certificate. From your deposit, we deduct the cost of this loan, but the interest you earn pays for it, plus gives you an additional gain of 6½% to 7¾% on your full deposit. Federal regulations require substantial interest penalty for early withdrawal.

CHICAGO SAVINGS & LOAN ASSOCIATION

DES PLAINES OFFICE:
1065 GARTON STREET
DES PLAINES, ILLINOIS 60018
TELEPHONE: 297-0720

MAIN OFFICE: 6245 SOUTH WESTERN AVENUE, CHICAGO, ILLINOIS 60636 TELEPHONE: 476-7575

ALMIRA OFFICE:
3434 WEST NORTH AVENUE
CHICAGO, ILLINOIS 60647
TELEPHONE: 485-3113

Kultūrinė kronika

M. K. ČIURLIONIS
TARPTAUTINIAM
KONGRESE

Aštuntasis tarptautinis estetikos problemomis besidomintiųjų mokslininkų kongresas rugpjūčio 30 d. - rugsėjo 5 d. šiemet vyko Darmstadto mieste, Vakarų Vokietijoje. Visą kongreso temą buvo skirta dailės srovei, labiausiai pasireiškusiai dekoraciniame mene, klestėjusiai Europoje tarp 1895 ir 1905 metų, vadinamai „Jugendstil“. Toks vardas prigijo nuo Miunchene ėjusio žurnalo „Die Jugend“, kurio piešinių puošmenos buvo kaip tik būdingos šiai dailės krypčiai.

Mums įdomu tai, kad „Jugendstil“ estetikos problemas nagrinėjamam kongrese buvo taipgi paskaita, liečianti M. K. Čiurlionio kūrybą. Ją kongrese skaitė ne vieną kartą apie Čiurlionį įvairiomis kalbomis rašęs, Aleksis Rannit. Savo kongresinėje paskaitoje jis apibūdino Čiurlionį kaip labai savitą dailininką, tačiau turintį ir tam tikras sąsajas su būdingomis XX amžiaus meno apraiškomis, neišskiriančiomis jį „Jugendstil“. Šiai srovei giminingų elementų, tik labai Čiurlioniškai perkurtų, galima rasti M. K. Čiurlionio piešiniuose, Saulės sonatoje ir kitur.

Kiekvienas toks Čiurlionio atskleidimas ir suaktualinimas tarptautinėje plotmėje yra be galo reikšmingas. Lietuviai dailės bičiuliai Aleksis Rannitui už tai ir vėl yra giliai dėkingi.

MIRĖ SKULPTORIUS
ALEXANDER CALDER

Vienas iš šio meto žymiausių amerikiečių skulptorių — Alexander Calder mirė lapkričio 11 d. Buvo gimęs 1898 m. Philadelphijoje. Šiaip gyveno daugiausia Roxbury, Connecticut, tam tikrais laikotarpiais ilgiau išvykdamas ir į Prancūziją. Pasaulinį garą Calderis igijo gigantiskomis plieno skulptūrų formomis. Modernių architektūrų kompleksus jos daugelyje miestų dariniai įsijungia į urbanistinio projekto visumą. Calderis taipgi yra laikomas kone tėvu ir vadinamos kinetinės (judančios) skulptūros. Šios rūšies labai būdingas ir milžiniškos apimties darbas yra ir Chicagoje — aukščiausiojo Sears dangoraižio pirmojo aukšto vestibulyje.

LIETUVIAI FOTOGRAFIJAI
JAUNIMO CENTRE,
CHICAGOJE

Vakar Jaunimo centre atidaryta metinė lietuvių fotografų paroda. Ji čia bus atdara iki lapkričio 28 d. Parodoje dalyvauja iš Chicago ir iš kitur per 30 lietuvių fotografų. Parodoje

išstatyta apie 250 jų nuotraukų. Ta proga išleista jau praėjusių metų parodos knyga „Paroda 75“, redaguota Eugenijaus Butėno ir taktininku.

KUN. VYT.
BAGDANAVIČIAUS
PASKAITA

Lietuvių katalikų mokslo akademijos Chicago židyns rytoj (lapkričio 21 d.) Jaunimo centre, Chicagoje, rengia popietę, kurioje paskaita, tema „Senatvės įprasminimas“, skaitys kun. Vytautas Bagdavičius. MIC. Paskaitos pradžia 2 val. popiet. Visi kviešiami.

LIETUVIŲ KALBOS RASYBA
IR SKYRYBA

Tokiu pavadinimu Vilniuje išėjo labai parankus leidinys, kurio puslapiuose išrašomos visos lietuvių kalbos rašybos ir skyrybos problemos. Leidinį parengė Lietuvių kalbos ir literatūros instituto darbuotojų kolektyvas. Knyga stambi — 392 psl. Tai dabar jau niekam nebus galima teisintis dėl rašybos ir skyrybos klaidų, kai visi atsakymai bus randami vienoje vietoje. Rašančiam lietuviškai tai bus nepažinomas šaltinis, kilus kuriam neaiškumui.

DAR VIENAS LEIDINYS
APIE M. K. ČIURLIONĮ

„Vagos“ leidykla Vilniuje išleido Vytauto Landsbergio monografiją „Čiurlionio dailė“. Monografija 400 psl. Tai bus bene vienas iš stambiausių leidinių apie Čiurlionį ir jo kūrybą.

Nauji leidiniai

• AIDAI, 1976 m. spalio mėn. Nr. 8. Mėnesinis kultūros žurnalas. Redaguoja dr. Juozas Gimnis, 27 Juliette St. Boston, Mass. 02122. Literatūros, apžvalgų ir techninis redaktorius Leonardas Andriekus, O.F.M., Kennebunkport, Maine 04046. Žurnalą leidžia lietuviai pranciškonai. Administruoja Benvenutas Ramanauskas, O.F.M., 361 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207. Metinė „Aidų“ prenumerata 12 dol.

Naujasis numeris skirtas Šv. Pranciškaus Asyžiečio 750 metų mirties sukakčiai. Antanas Macina duoda straipsnį, „Žmogiskosios netikybės šventasis“. Ši mas Sužiedėlis gvildena temą „Mažesnieji broliai ir Lietuva“. Asyžietinės minties ir du nauji Leonardo Andriekaus eilėraščiai. Paties Šv. Pranciškaus Asyžiečio poezijos spausdinama Stasio

Partizaninis karas romano puslapiuos

(Atkelta iš 3 psl.)

skaitytojas patikės. Ypač gražios lietuviškos, bet su jomis Savela įpuola į kitą literatūrinę duobę. Atrodo, kad Požerai, Vikingai — gražuoliui, jokia mergina negali atsispirti, ir taip viena po kitos jos puola jam į glėbį. Maskvoj

• LAIVAS, 1076 m. spalio mėn., Nr. 10. Religinio ir tautinio gyvenimo mėnesinis žurnalas. Leidžia Marijonų vienuolija. Redaguoja kun. J. Vaškas, MIC. Metinė prenumerata 4 dol. Amerikoje ir Kanadoje, kitur — 5 dol. Redakcijos ir administracijos adresas: 4545 W. 63 rd. St., Chicago, Ill. 60629.

Apie rožinį rašo pats redaktorius — kun. Vaškas, MIC. Kiti straipsniai: Didžioji gyvenimo vertybė (kun. J. Prunskis); Tikra draugystė (Paul Scott); Gyvenimo šaltiniai (kun. dr. S. Zilys); Dievo tarno ark. Jurgio Matulaičio beatifikacijos bylos žinios; Kur glūdi žmogaus laimė (D. Scully, O. S. B.); Religinio gyvenimo kronika ir kt.

• MŪSŲ ŽINIOS, 1976 m. lapkričio mėn. 14 d., Nr. 17. Lietuvių jėzuitų ir Jaunimo centro Chicagoje biuletenis. Redaguoja Alg. Kezys, SJ. Redakcijos ir administracijos adresas: 5620 S. Claremont Ave., Chicago, Ill. 60636. Siunčiant biuletenį paštu, bent 5 dol. metams.

Šiame numeryje: Milijoninis dolerių fondas; LSS Tarybos suvažiavimas, ALRK Federacijos suvažiavimas; „Pirmyn“ choras; Avangardiniai meno kadrai; Nauja Br. Budriūno kantata ir kt.

MARQUETTE PHOTO SUPPLY

REIKMENYS FOTOGRAFAMS
IR MEGEJAMS

Daug sutaupysite, pirkdami čia jų reikmenis. Pasinaudokite patogiu planu atidedant pasirinktus reikmenis ypatingai progai. Pilnai užbaigtų foto nuotraukų aptarnavimas. Atidaryta pirmą ir ketvirtą vakarais iki 9 val.

3314 West 63rd Street
Tel. PROspect 6-8998
Chicago, Illinois 60629

A. TVERAS

2646 W. 69th Street — Tel. RE 7-1941
Pardavimas ir taisydas
LAIKRODŽIAI IR BRANGENYBES

1976 M. EKSKURSIJOS Į LIETUVĄ

DAR YRA VIETŲ SEKANČIOSE EKSKURSIJOSE:

GRUODŽIO 7 iki GRUODŽIO 15 D. (1 savaitė) Maskva, Vilnius \$677.00
GRUODŽIO 20 iki SAUSIO 4 D. (2 savaitės) Maskva, Vilnius, Ryga \$876.00
KAINOS PADUOTOS NUO NEW YORKO ARBA BOSTONO — NUO CHICAGO REIKIA DAR PRIDĖTI \$119.00

VISAS GRUPES LYDĖS PATYRĘ VADOVAI. VISOS GRUPĖS BUS 1 DIENĄ VEŽAMOS Į KAUNĄ. TAIP PAT IR Į TRAKUS ½ DIENOS.
1977 METŲ EKSKURSIJOS Į LIETUVĄ PRASIDĖS GEGUŽĖS MĖNESĮ. PRASOME REGISTRUOTIS IS ANKSTO.

EKSKURSIJOS Į KITUS KRASTUS

GRUODŽIO 4 D. (7 dienos) MEKSIKA \$300.00
LAPKRIČIO 13 D. (7 dienos) HAWAJUS \$433.00
VASARIO MĖNESI (7 dienos) HAWAJUS)
BALANDŽIO MĖNESI (7 dienos) HAWAJUS)
BALANDŽIO MĖNESI (14 dienos) ISPANIJA) Kainos bus paskelbtos vėliau.

VISOSE EKSKURSIJOSE VIETŲ SKAIČIUS RIBOTAS.

SKUBĖKITE REGISTRUOTIS!

AMERICAN TRAVEL SERVICE BUREAU

9727 South Western Avenue
Chicago, Illinois 60643 Tel. (312) 238-9787

Air fares subject to changes and/or government approval.
Taip pat darome išskirtimus giminių pasisvečėjimui Amerikoje.

LIUDVIKAS RĖZA

(Atkelta iš 2 psl.)

toje yra iškiles puikus poetas Done-laitis; jo kūrybos išleidimu pasižymėjo ponas profesorius Rėza iš Karaliaučiaus. [...] Šis mokslininkas, kuriam turime dėkoti ir už giliai lietuviškosios biblijos analizę (Karaliaučius, 1816), turėtų netrukus įvykdyti savo pažadą ir paskelbti lietuvių liaudies dainų (cit. A. Jovaišas, p. 45). Kai išėjo Rėzos dainynas, J. Grimmas jį recenzavo (Goettingische Gelehrte Anzeigen, 1826, Nr. 104). Apie Rėzos išleistąjį Donelaių platokai rašė kitas žurnalas (Jenaische Allgemeine Literatur-Zeitung, 1818, Nr. 152). Tai buvo labai autoritetingi leidiniai visoje Vokietijoje, kuriuos prof. J. Eretas šiaip apibūdino: „Žurnalas, kuriame pasirodė [Donelaičio 'Metų'] kritika, priklausė prie pačių stambiausių savo rūšies. Jis beveik tik recenzijas dėdavo, vertindamas visus žymesnius mokslo veikalus. Išdėdamas Goethės valdomoje Jenoje, remiamas specialistų, žurnalas 'Jenaische Allgemeine Literatur-Zeitung' kartu su tokiais kolegais, kaip 'Leipziger Literaturzeitung', 'Goettingische Gelehrte Anzeigen' ir t.t., plačiai formavo

mokslininkų opiją. Būti šių organų recenzuojamam buvo laikoma garbe. Ne vienas autorius mieliau sutiko būti jų peikiamas, negu nutylimas, kas reikštų, kad net dėmesio nevertas" (J. Eretas, "Rėzos santykiai su Goethe", Athenaeum, IX, Nr. 2, 1938, p. 19). Paminėjo Rėzos darbus ir kai kurie kiti vokiečių periodiniai leidiniai.

(Bus daugiau)

PIANISTO VYTAUTO SMETONOS KONCERTAS

Pianistas Vytautas Smetona iš Clevelando, Ohio, koncertuos lapkričio 22 d., pirmadienį, 8 v. vak. Town Hall salėje, New York. Išpildys L. v. Beethoveno, Sergejaus Prokofjevo, M. K. Čiurlionio ir Fr. Chopino kūrinius. Įėjimo bilietai (jų kainos nuo 2.50 ligi 4.50 dol.), gaunami Town Hall adresu, 113 W. 43rd St., N.Y.C. 10036. Lietuviškoji visuomenė kviečiama atsilankyti ir tuo paremti mūsų jaunojo pianisto pastangas. Sk.

MES STENGIAMES DUOTI LIETUVIAMS GERIAUSIĄ PATARNAVIMĄ IR GERIAUSIAS PIRKIMO SĄLYGAS.

ISIGYKITE LABAI PATVARIĄ IR EKONOMIŠKĄ
SUSISIEKIMO PRIEMONĘ.

Atvykite pamatyti

Naują 1977 mažą Chrysler

ekonomiška iki 22 mylių galionu

Cordoba
\$4,950.00

Cordoba 2-Door Hardtop

Sutaupysite iki \$1,500 pirkdami 1976 metų Chrysler ar Plymouth.

Turime jaunuoliams mašinų: Cadillac, Buick, Pontiac, Oldsmobile ir kitų, taipgi importuotų. Įvairių kainų. Pradedant nuo \$100. Mūsų dirbtuvė prityrę mechanikai patarsys karoseriją (Body), sparnus (Fenders) ir suregulios motorą

BALZEKAS MOTORS, 4030 S. Archer VI 7-1515

Seniausias automobilų pardavėjas Chicagoje, geriamas virš 50 metų.

CRANE SAVINGS AND LOAN ASSOCIATION

B. R. PIETKIEWICZ, Prez.

2555 West 47th Street Tel. LA 3-1083

PLENTY OF FREE PARKING PLACE

VALANDOS: PIRMAD. ir KETVIRTAD. — 9 v. r. iki 5 v. v. ANTRAD. ir PENKTAD. — 9 v. r. iki 5 v. v. ŠESTAD. 9 v. r. iki 12 v. d. — Trečiad. uždaryta

7 ¼ %

Mokamas už 6 m. sertifikatus. Minimum \$1,000

6 ½ %

Mokama už 1 m. sertifikatus. Minimum \$1,000

5 ¼ %

Mokamas už investavimo sąskaitas.

PINIGAI ĮNESTI IKI 15 D. PELNO NUOSIMČIUS NUO 1 D.

Dividendai mokami kas 3 mėnesiai

Nuo
1914 Metų

Midland Savings aptar naują taupymo ir namų paskolų reikalais visas mūsų apylinkes. Dėkojame jums už mūsų parodytą pasitikėjimą

Mes norėtum būti jums naudingi ir ateityje

Sąskaitos apdraustos iki \$40,000.00

FRANK ZOGAS
President

MIDLAND
SAVINGS
& LOAN ASSOCIATION
4040 Archer Avenue
Chicago, Illinois 60632
Phone: 254-4470
ir 8929 So. Harlem Ave.,
Bridgeview, Illinois 60455
Tel. 598-9400

5 ¼ %

paid quarterly
4 Year Savings
Certificates
Minimum \$5,000

7 ½ %

All accounts com-
pounded daily —
Passbook Savings

RED. EMILJA PAKŠTAITĖ, 2801 W. 38TH ST., CHICAGO, ILL. 60632. Tel. (312) 927-3090

VISI Į SUVAŽIAVIMĄ!

Šio mėnesio "Akademinės prošvaistės" skyrius skiriamas Šiaurės Amerikos Lietuvių studentų sąjungai jų metinio suvažiavimo proga.

Pereitame ŠALSS suvažiavime Montrealyje buvo diskutuojama, kur ruošti ateinančių suvažiavimą. Buvo įvairių pasiūlymų: Bostonas, Clevelandas ir Philadelphia. Pagaliau apsisota prie Bostono — daug lietuvių, gražus miestas, ir Bostone suvažiavimo niekada nebuvo.

Bostono studentų klubui prasi-dėjo sunkus darbas. Dvidešimt-šeštojo ŠALSS suvažiavimo komiteto pirmininku išrinktas Marius Žiaugra; vicepirm. Vilija Eik-

kinaitė, sekr. Birutė Račkauskaitė-Žiaugrienė, išd. Algis Vasys.

Suvažiavimas įvyks š.m. lapkričio mėn. 25-28 d. Sheraton viešbutyje, Prudential Center Bostone. Kėvirtadienį, lapkr. 25 prasidės registracija. Vakare — susipažinimo vakaras. Penktadienį tęsiama registracija, dr. Elnos Vaišnienės paskaita, parodos atidarymas ir šokiai. Šeštadienį bus darbo posėdis: renkama nauja valdyba, nustatomi tolimesnės veiklos planai. Vakare — banketas.

Dėl platesnių informacijų kreiptis: Marius Žiaugra, 21 Kemper Street, Quincy, MA 02170 tel. (617) 479-2962.

Gražus prisiminimas: ŠALSS suvažiavimas 1974 metais

LIETUVIŲ STUDENTŲ KLUBŲ VEIKLA

PRADĖJOM KETVIRTUOSIUS METUS

Chicago universiteto lietuvių studentų klubas pradėjo ketvirtus veiklos metus. Valdybą sudaro Algis Avižienis, Saulius Girnius ir Linas Sidys. Narių maždaug 10. Klubas yra kvietęs pasikaitininkus ir dažnai reiškia savo nuomones universiteto laikraštyje. Planuojama ateityje užmegzti ryšius su žydų organizacijom ir iširti galimybes bendrai veiklai ryšium su Sovietų Sąjungos mažumų teisėmis.

"NEMUNAS" IŠSILIEJO ST. XAVIER KOLEGIJOJE

St. Xavier kolegijos (Chicagoje) lietuvių studentų klubas "Nemunas" įsisteigė š.m. gegužės mėn. Valdybą sudaro pirm. Vilija Kerelytė, vicepirm. Gracilda Reinytė, sekretorė-izdininkė Ann Marie Jagielaitė; globėjas dr. Algis Norvilas. Klubui priklauso 30 narių. Dauguma jų nėra lietuviai, bet visi susidomėję lietuvių kultūra, istorija ir papročiais. Klubas paskirtas yra supažindinti amerikiečius su Lietuva ir jos padėtimi.

Klubas yra suprojektavęs konstituciją ir yra universiteto pripažintas. Lietuvių klubas yra vie-

nintelis etninis klubas St. Xavier kolegijoje.

Klubas yra universiteto studentams rodes kun. Šarauko skaidres iš Lietuvos; nuo lapkričio 15 iki gruodžio 13 kolegijos patalpose bus mokoma, kaip padaryti lietuviškus Kalėdų eglutės papuošalus — šiaudinukus. Pamokas praves klubo narė Carol Zapolytė. Paminėtina, kad kolegijos Kalėdinė eglutė bus papuosta lietuviškais šiaudinukais.

Ateityje planuojama Šv. Mišiomis atšvęsti Vasario 16-tosios dieną, ypač paminint "Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kroniką". Taipgi norima suruošti lietuviškų eksponatų parodėlę.

16,000 IŠGIRDO

LIETUVOS PROBLEMAS

Northern Illinois Universiteto lietuvių studentų klubo 1975-76 m. valdybą sudaro pirm. Rimantas Genčius, vicepirm. Rožė Rudytė, išd. Marie Grygiene ir sek. Mary Kazūnaitė. Per pirmą semestrą buvo suaukti keturi susirinkimai. Spalio mėn. 2 d. buvo suruoštas "Grandies" tautinių šokių grupės koncertas NIU Holmes Student Center Grand Ballroom. Koncerto aprašymai pasirodė mokyklos ir De Kalb miestelio laikraščiuose. Koncertas buvo

Sugrįžki, jaunyste! 1974 metų ŠALSS suvažiavimo baliuje kalba pirm. Antanas Šileika.

reklamuojamas per televiziją ir radiją. Į šį pirmą lietuvių studentų klubo parengimą atvyko maždaug 350 žiūrovų.

Prasidėjus antram semestru, buvo suorganizuota ekskursija į Chicago. Klubo nariai aplankė ituanistines mokyklas, lietuviškas įstaigas ir vaišinosi lietuviškoje valgykloje.

Didžiausias ir svarbiausias NIU lietuvių klubo darbas buvo De Kalb apylinkės kunigų ir tikinčiųjų supažindinimas su Lietuvos tikinčiųjų persekiojimu Vasario šešioliktosios proga. Daugiau negu pusė De Kalb apylinkės bažnyčių parėmė šį žygį. Daugelis ši reikalą paminėjo apeigų metu ar bažnyčios biuletenyje. Maždaug 16,000 žmonių skaitė arba išgirdo apie tikinčiųjų problemą Lietuvoje.

Northwestern universiteto (prie Chicago) Lietuvių studentų klubas, įsteigtas 1975 metais, su globėju dr. Zenonu Rekašium.

ROPINANTIS LIETUVIŠKŲJŲ KNYGŲ SKYRLAIS

Cleveland State universiteto lietuvių studentų klubas apsiėmė sudaryti lietuviškų knygų skyrių universiteto ar miesto bibliotekoje. Planuojama surinkti maždaug 200 knygų. Daugelis yra pasizadėję paaugoti knygų klubui. Klubas suruošų kalėdinių šokių pelenas labai padėjo klubo veiklai išsivystyti.

MEZGAM RYŠIUS SU KAIMYNAIS

Toronto universiteto lietuvių studentų klubo pagrindinis tikslas buvo ryšių palaikymas su Toronto, Windsor, Hamiltono ir Londono lietuviais studentais. Bandoma užmegzti ryšius su latviais ir estais. Valdybą sudaro pirm. Lidija Zenkevičiūtė, vicepirm. Andrius Rasiulis, sekr. Vida Javaitė, socialinių reikalų vedėja Neris Žulytė ir išd. Rasa Draugelytė.

FILMAIS IR PASKAITOM PATRAUKIAME DĖMESĮ

Northwestern universiteto lietuvių studentų klubas "The Lithuanian Student Union" įsisteigė 1975 m. vasario mėn. Klubo nariai ir valdyba (pirm. Vytautas Lukas, valdybos nariai — Edis Razma, Raimundas Kunstmanas, Indrė Baužaitė, Paulius Gudonis, Petras Kisielius ir globėjas dr. Zenonas Rekašius) greitai susimetė ir Vasario 16-tosios dienos proga suruošė lietuvių kultūros bei tautodailės parodėlę universiteto studentų centro valgykloje.

1975-76 mokslo metus klubas pradėjo, išsirkindamas naują valdybą — pirm. Petras Kisielius, vicepirm. Edis Razma, išd. Mindaugas Siliūnas, sekr. Aloyzas Pakalniškis, socialinių reikalų vedėjas Paulius Gudonis ir narė Indrė Baužaitė. Lapkričio mėn. buvo suorganizuota dr. Zenono Rekašiaus paskaita "Nesantaika Pabaltijy", kuri pritraukė pusimtį universiteto studentų.

Vasario 16-tosios proga klubas sugalvojo labai įdomų būdą patraukti amerikiečių studentų dėmesį. Buvo rodomi populiariai filmai "Z" ir "State of Siege", kurie vaizdžiai parodė politinės vergijos žiaurumus. Studentas Robertas Maciūnas auditorijai paaiškino filmų ryšį su pavergtos Lietuvos padėtimi. Pertraukos metu programą atliko "Grandies" šokėjai ir buvo platinama įvairi literatūra. Atsilankė beveik 200 studentų.

Sibirian išvežtųjų lietuvių jaunimas Krasnojarsko krašte 1957 metais. (Daugiau šia tema 3 psl.)

SOVIETINĖS SOCIOLOGIJOS VARGAI

Sociologija, kaip mokslo šaka, Sov. Sąjungoje iškilo tik po Stalino mirties. Pasmerkus vad. asmenybės kultūrą ir su juo susijusį masinį terorą, kilo susidomėjimas konkrečiais visuomenės tyrimais. Vadovaujantiems partijos sluoksniams atrodė, kad tokių tyrimų duomenys naudingi ir net būtini, siekiant išlaikyti masės savo įtakoje ir priežiūroje. Praėjo geras dešimtmetis, ligi buvo įsisavinta Vakarų empirinės sociologijos metodologija ir technika. Nuomonių apklausa ir nusistatymų tyrimas pamažu apėmė visas visuomeninių santykių sritis, išskyrus grynai politinę, liečiančią pačią valdžios sąrangą, valdančiosios klasės privilegijas ar opozicinius reiškinius.

1968 m. prie Mokslų akademijos buvo įsteigtas konkrečių visuomeninių tyrimų institutas, kuriam vadovauti buvo pavesta Centro komiteto nariui akademikui A. Rumjancevui. Jo dėka pakilo sociologinių tyrimų lygis, sociologija išpopuliarėjo, bet tuo

pačiu prasidėjo ir jos nauji vargai. Stalino laikais pasėtas nepasitikėjimas sociologija pasirodė gajus. Pasipylė priekaištai, kad nepakankamai skiriama "marksistinė" sociologija nuo "buržuazinės". Ypač didelį partinių biurokratų pasipiktinimą sukėlė kai kurios elementarios konkrečių tyrimų išvados, ardančios marksizmo-leninizmo "neklaidingo" mokymo pagrindus.

Antai, pagal įsisenėjusią dogmatiką pažiūrą, sovchozo traktorininkas priklauso sovietinei darbininkų klasei, o jo kolega kolchozo traktorininkas — valstiečių klasei. Tuo tarpu sociologai, tirdami abiejų darbo sąlygas, užmokestį, išsilavinimą, pažiūras, neranda tarp jų klasinio skirtumo ir linksta juos abu priskirti tam pačiam visuomeniniam klodui. Arba vėl. Tiriant aukštųjų mokyklų studentų socialinę padėtį, išaiškėjo, kad miestiečių in-

teligentų vaikai turi aštuoniskart geresnes galimybes patekti į aukštąją mokyklą, negu kolūkiečių vaikai. O tai reiškia, kad ir naujoje sovietinėje visuomenėje, kurioje neva panaikintos senosios išnaudotojų klasės, vis dėlto nėra lygybės.

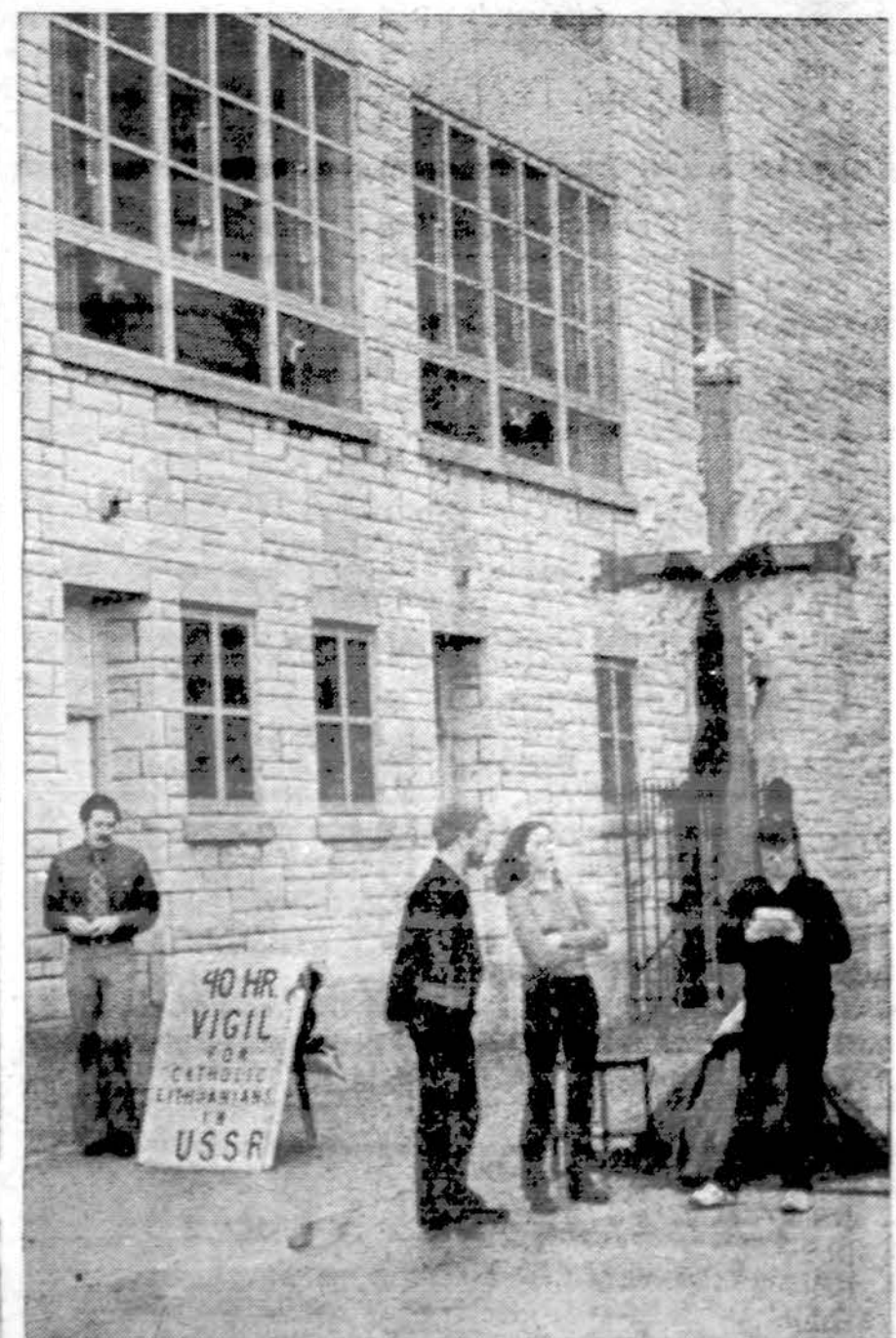
Nemažesnį dogmatikų ir biurokratų siaubą turi kelti ir tokie sociologų "atradimai", kad sovietinis jaunimas panašiai galvoja ir elgiasi, kaip ir vad. buržuaziniuose kraštuose, daugelis neranda pasitenkinimo savo darbe, kylant švietimui, kyla tautiškojo, net religingumo sąmonė. Todėl nenuostabu, kad partija, išvydusi tikrą veidą sociologų veidrodyje, su nusivylusios gražuolės pykčiu ir įtūžiu norėtų sukulti patį veidrodį.

Aukšta padėtis partijoje akademikui Rumjancevui nieko nepadėjo: 1972 m. gale jis buvo pašalintas iš sociologinių tyrimų instituto direktoriaus pareigų. Jo vieton paskirtas fizikas M. Rutkevičius ne tiek rūpinosi jam svetimos mokslo šakos pažanga, kiek nepatinkamų sociologų "valymu". Jo uolumą liudija faktas, kad iš 500 instituto darbuotojų maždaug du penktadaliai tapo valymo aukomis. Tačiau partijai ir to dar buvo per mažai. Visai neseniai pasiekė žinia, kad ir pačiam Rutkevičiui pasiūlyta pasitraukti. Nauji valymai, atrodo, laukia ne tik "išvalytojo" Sociologijos instituto, bet ir Filosofijos instituto, ir pačios Mokslo akademijos viršūnių. Tokį nusitaikymą centre paprastai seka ir slogos periferijoje.

Dr. J. Labutis

DIDŽIOJI KNYGŲ LEIDYKLA

Siemet sueina 70 m. nuo to laiko, kai po spaudos draudimo atšaukimo, buvo oficialiai įregistruota Šv. Kazimiero draugija Kaune. Tai įvyko 1906 m. spalio 3 d. (nauju kal. - 16 d.). Nuo 1906 iki 1940 m. birž. 15 d. Šv. Kazimiero draugija išleido daugiau kaip 740 knygų. Turėdama savo knygynus stambiuosiuose Lietuvos miestuose, ji išplatino šimtus tūkstančių leidinių. Jai vadovavo prel. A. Jakštas, kan. M. Vaitkus. Reikšminga, kad ši lietuviškų knygų leidykla, galėjusi veikti net carų priešpadoje, bolševikų nuo pat okupacijos pradžios buvo uždaryta.

ŠALSS valdyba suorganizavo 48 valandų budėjimą prie Svento Vardo katedros Chicagoje, atkreipdama dėmesį į tikinčiųjų persekiojimus Lietuvoje.

Paskutinis mokslo metų renginys buvo garsaus sovietologo, Northwestern profesoriaus dr. Barry Farrel paskaita "Dissent in the Soviet Union".

Northwestern lietuvių studentų klubas palaiko ryšius ir su kitais lietuvių klubų nariais, prašydamas talkos ir kviesdamas į savo renginius.

Nors pradžioje universiteto laikraštis puolė klubą, apkaltindamas diskriminacija, šiuo metu universiteto studentų sąjungos valdyba ir kiti labai teigiamai vertina klubą ir jo veiklą.

VEL PASIRODĖ "ASIS"

"Asis" yra ŠALSS leidinys, išeinąs kas trys mėnesiai. Paskutiniojo numerio puslapiuose daug įdomios informacijos ir straipsnių. Ramunė Kubiliūtė rašo apie latvių ir lietuvių kalbų panašumus, plačiai diskutuojami lietuvių ir žydų santykiai II pasaulinio karo metu, Clevelando lietuvių politinė veikla ir kitos temos. Šį numerį redagavo Vytautas Zagarskas, Ugnelė Stasaitė ir Viktoras Stankus. Norintys užsiprenumeruoti "Asį", kreipkitės: "Asis", c-o Vytautas Zagarskas, 17421 Schenely Avenue, Cleveland, Ohio, 44119.